

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” - ШТИП

Економски факултет - Штип

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ТЕМА: Перењето пари, нивното влијание врз националните економски перформанси и преземање на неопходните мерки од превенција, со посебен осврт на Република Македонија

Ментор:

Проф. д-р Ристо Фотов

Студент:

Давид Тоневски 208391

Штип, 2016 година

СОДРЖИНА

ВОВЕД	6
1. ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМОТ ПЕРЕЊЕ ПАРИ.....	9
1.1. ПОИМ ЗА ПЕРЕЊЕ ПАРИ.....	9
1.2. КЛУЧНАТА ПОВРЗАНОСТ ПОМЕЃУ ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО НА ТЕРОРИЗМОТ, НИВНИТЕ ТЕХНИКИ И СОРАБОТКА	12
2. ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ	16
2.1. ФАЗИТЕ НА ПРОЦЕС НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ	16
2.2. ФОРМИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ.....	21
2.3. ШЕМА НА ПРОЦЕСОТ ЗА ПЕРЕЊЕ ПАРИ	22
2.4. ТЕХНИКИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ	24
3. ОБЛАСТИ ВО КОИ СЕ СПРОВЕДУВА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ.....	26
4. ВИДОВИ НА ФИНАНСИСКИ И НЕФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ КОИ ПРЕЗЕМААТ КОНКРЕТНИ ДЕЈСТВИЈА И МЕРКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ	35
4.1. ФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ	35
4.1.1. БАНКИ	35
4.1.2. ШТЕДИЛНИЦИ И МЕНУВАЧНИЦИ	39
4.1.3. БРОКЕРСКИ КУЌИ И ДАВАТЕЛИ НА УСЛУГА КОЈА ОВОЗМОЖУВА БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ.....	42
4.1.4. ДРУГИ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ	44
4.2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ОБВРСКИ НА НЕФИНАНСИСКИТЕ СУБЈЕКТИ	47

4.2.1. АГЕНЦИИ ЗА ПРОМЕТ НА НЕДВИЖНОСТИ, ДРУШТВА ЗА РЕВИЗИЈА, СМЕТКОВОДСТВО И ДАВАЊЕ СОВЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ДАНОЦИТЕ	47
4.2.2. АДВОКАТИ И НОТАРИ	49
4.2.3. ОСТАНАТИ НЕФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ (ДРУШТВА ЗА ПРИРЕДУВАЊЕ НА ИГРИ НА СРЕЌА, ЗДРУЖЕНИЈА НА ГРАЃАНИ И ФОНДАЦИИ И СЛИЧНО)	50
5. УЛОГАТА НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И НЕГОВИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	53
5.1. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	53
5.1.1. ЗАКОН ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ	55
5.2. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ.....	56
5.3. НАЧИНИ НА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО БАНКИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	59
6. СИСТЕМИ, ПРОГРАМИ И ПРОЦЕДУРИ ВО ФИНАНСИСКИТЕ И НЕФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПОПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ.....	63
6.1. МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА.....	63
6.2. УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА РЕГУЛАТИВА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ.....	66
7. НАСОКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО ИДНИНА ..	76
ЗАКЛУЧОК.....	79
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES).....	86-91

Посветено на моето семејство...

Апстракт

Перењето пари претставува процес кој го користат недостатоците на националните економии со цел да овозможи брз трансфер на профит. Во услови на глобализација и отвореност на националните економии процесот на следење на перењето пари и финансискиот криминал станува сè покомплексен.

Севкупниот проблем кој излегува од процесот на перење пари посебно е изразен во Република Македонија, како и во сите земји во транзиција, каде што се создадоа суштински промени во однос на природата на казнивите дела, па така врз основа на помошта на измамите и организираниот криминал се создадоа значителни незаконски приноси што го попречуваат развојот на пазарната економија и демократија.

Она што е карактеристично за процесот на перење пари е тоа што овој процес не ги засега деловните субјекти и институциите на системот, туку истиот поседува комплетно влијание врз секојдневниот живот на обичните граѓани, па врз основа на ова перењето пари може да создаде ширење на девијантните појави во општеството, како и потенцијална опасност која може да се појави како резултат на преземање на управувањето со финансиските институции од страна на криминалните групи, корелација помеѓу даночното одбегнување и перењето пари, како и нелојална конкуренција помеѓу субјектите коишто перат пари и чесните компании.

Клучни зборови: *перење пари, криминал, глобализација, Република Македонија*

ВОВЕД

Процесот на перење пари не претставува целосно нов феномен, тргнувајќи од фактот дека отсекогаш криминалците правеле континуирани обиди за да ги скријат сите средства коишто потекнуваат од нивната криминална активност. Врз основа на тоа, иако оваа активност еден долг временски период се дефинирала како еден вид маргинален проблем, денес перењето пари претставува составен дел од секоја сериозна криминална дејност.

Економскиот раст се дефинира како една повеќедимензионална компонента, која согледувајќи ги сите состојби содржи поголем број макроекономски параметри, кои пред сè треба да создадат една квалитетна оптимална комбинација, а во вистинска смисла треба да доведе до зголемен економски раст. Процесот на перење пари секогаш е во една негативна корелација со економскиот раст, при што ваквиот процес создава економски основи кои поседуваат едно негативно влијание врз процесот на функционирањето на механизмот на т.н. невидлива рака на пазарот и лојалната конкуренција. Ваквите појави треба соодветно да бидат вклучени и квантифицирани во подготовка на идните макроекономски политики. Со помош на овој начин се овозможува законски продуцираниот капитал да создаде еден одржлив и стабилен економски раст. Гледано во глобала, перењето пари не создава позитивни импликации врз севкупниот економскиот раст на една земја, затоа што ваквиот процес ги засилува дегресивните тенденции кои се наоѓаат под влијание на порозност на системот.

Перењето пари во себе опфаќа и серија финансиски операции со кои на крајот валканите пари од криминалната активност стануваат чисти, па врз основа на тоа можат да бидат искористени за деловни легитимни активности. Ваквиот процес може да се нарече и рециклирачки, тргнувајќи од фактот дека валкани пари се „рециклираат“ низ големиот број на легални бизниси, при што од таму влегуваат на легитимниот пазар за да потоа се распространат низ

целата економија. Процесот на перење пари постојано е во негативна корелација со економскиот раст, при што истиот продуцира едни економски основи кои имаат негативно влијание врз лојалната конкуренција и функционирањето на севкупниот механизмот на т.н. невидлива рака на пазарот и лојалната конкуренција. Поимот перење пари во минатото ги опфаќаше само оние финансиски трансакции коишто се поврзани со процесот што го опфаќаше организираниот криминал, меѓутоа денес ваквата дефиниција во целост е проширена и истата дополнително ги опфаќа и финансиските трансакции кои овозможуваат процес на генерирање на одреден профит кој се создава, пред сè, како резултат на одредена нелегална активност. Процесот што го опфаќа перењето пари може да го сочинуваат поединци, корумпирани државни службеници, трговски друштва, како и цели држави преку системот на прекуморски банки.

Врз основа на фактот што работењето на пазарот во Република Македонија се одвива по пат на плаќање во готовина, поголемиот дел од незаконските дејства се реализираат надвор од финансискиот систем, при што ваквата ситуација создава отежната работа на институциите за откривање и за гонење криминал. Слоевитоста и пласманот во прикривање на приносите од криминал се спроведува врз основа на злоупотребување на нерезидентни банкарски сметки, тргување со недвижен имот и други останати стоки; работење со претпријатија формирани во off-shore центрите, трансфери преку свифт системот, физичко пренесување на готови пари преку граница, како и основање на друштво со едно вработено лице со единствена цел да се изврши затајување на законите и правната регулатива. Во поголемиот број случаи поврзани со перење пари учество заземаат истите групи кои биле целосно вмешани и во нелегалниот пазар на затајување на царина и данок. Во однос на ваквиот процес битно е да се нагласи дека заработувачката се пере со помош на оние лица кои имаат висока политичка или економска положба, по пат на пласирање на незаконската заработувачка преку т.н. фиктивни фактури, при што нелегално стекнатиот профит повторно може да биде инвестиран во некој нов криминален бизнис. Поради спречување на конфискација и заплена имотот се пере, при што истиот целосно останува препознатлив и претставува составен дел од легитимно заработените пари.

Врз основа на фактотот што навистина е тешко да се квантифициваат сите целосни негативни ефекти кои произлегуваат од процесот на перење пари врз економскиот развој, сепак станува очигледно и јасно дека ваквата активност која има криминален карактер негативно влијае врз оние финансиски институции коишто поседуваат суштинско значење за економскиот развој. Врз основа на сето ова, неопходно е сите земји насекаде во светот да изработат ефикасни програми со помош на кои ќе се создаде, односно ќе се креира план за спречување на перењето пари со кој ќе се овозможи јакнење на националната економија.

1. ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМОТ ПЕРЕЊЕ ПАРИ

1.1. ПОИМ ЗА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари е глобален феномен со кој се соочува секоја пазарна економија. Таа се појавува како последица на инфилтрирање на криминални групи во институции, кои можат да доведат до парализа на финансискиот систем и негова злоупотреба во функција на целите и интересите на определени криминални групи.

Перењето пари во теоријата и практиката не е нов феномен, тој се појавува уште во 20 век, кога оваа појава се сметала за маргинален проблем, но по експанзијата на трговијата со дрога перењето пари добива глобални размери. Имено, терминот „перење пари“ потекнува од поседувањето на синџири на работилници за перење алишта од страна на мафијата во САД уште во 30-тите години на 20 век, кога определени криминални групи заработувале големи износи на кеш од извршените изнуди, проституција, коцкање или од продажба на алкохол.¹

Ал Капоне во 1931 година започнува посериозно да размислува како криминалците да го сокријат нелегално стекнатиот приход. Имено, Мајер Лански познат како сметководител на мафијата, загрижен да не ја доживее истата судбина како неговиот шеф Капоне, започнува да ги истражува можностите за скривање на парите и за кратко време ја открива предноста на нумерираните швајцарски сметки. Оваа идеја, исто така, е разработена од Лесли Лански кој е познат како прв перач на пари кој користејќи ги „швајцарските“ можности ја воспоставува првата техника на перење пари позната како концепт на „враќање на заем“.²

Поаѓајќи од фактот што „перењето пари“ почнува да зазема глобални размери почнувајќи од 80-тите години од 20 век, расте загриженоста околу негативните последици на инвестирањето значителни суми со криминално потекло во легалната економија и степенот на моќ и контрола кои резултираат

¹ Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр.14

² Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр.15

од тоа.³ Со цел да се намали овој глобален проблем, меѓународната заедница го дефинира перењето пари како закана за демократијата, човековите права и владеењето на правото кои се основни вредности на современите демократски држави.⁴

Перењето пари вклучува серија на финансиски операции (депозити, нивно повлекување, трансфери итн.) кои на крајот резултираат со тоа што валканите пари од криминалот стануваат чисти пари, кои можат да се користат за легитимни деловни активности. Етимолошки поимот „перење пари“ потекнува од англискиот збор „moneylaundering“ што значи легализирање на капиталот стекнат на криминален начин, односно финансиски трансакции заради прикривање на вистинското потекло на парите и другите облици на капиталот на пазарот.⁵ Оваа појава најчесто се опишува како прикриена, софистицирана и профитабилна криминална активност, а сторителите се исклучително интелигентни лица и секогаш чекор напред пред оперативните работници на државните органи и институции во чијашто надлежност е истражувањето на економско-финансискиот криминал со елементи на перење пари и други приноси од казнивите дела.

Перењето пари најопшто во теоријата и практиката се дефинира како постапка за прикривање на постоење, илегалност на изворите и употреба на приходите кои се резултат на криминална активност, т.е. нивна легализација.⁶ Во тој контекст потребно е да се напомене дека измамата е центарот на целата постапка на перењето пари, односно лажното прикажување на имотот пред надлежните институции дека е стекнато како законско и на легален пат. Исто така, перењето пари се дефинира и како „процес со кој некој го прикрива

³ Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр.16

⁴ Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, **Академски печат**, Скопје, стр.6

⁵ Jean - Francois Thony (2000) "Money laundering and terrorism financing: an overview", report to the United Nations General Assembly p. 5.

⁶ Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, **Академски печат**, Скопје, стр.6

постоењето, илегалното потекло или незаконската употреба на приходите, за потоа да ги прикаже како да изгледаат легитимни“.⁷

Основна карактеристика на перењето пари е неговата тесна поврзаност со одбегнувањето на плаќање данок кон државата, а со тоа се оштетува државата и нејзиниот буџет, како и граѓаните кои се соочуваат со ограничена јавна потрошувачка и ограничено функционирање на институциите на системот.⁸ Карактеристично е да се напомене дека основна цел на перењето на пари е генерирање профит, кој понатаму може да се искористи за најразлични нелегални активности. Имено, криминалците настојуваат по пат на перење пари да го прикријат вистинското потекло на своите средства и да им дадат легитимитет. Притоа перењето пари има големо значење за криминалните групи, затоа што им овозможува уживање во остварениот профит без каков било страв за евентуални консеквенции. Недозволената трговија со оружје, дрога, бело робје и сл. може да генерира огромни суми на пари, а во поново време и компјутерскиот криминал може да доведе до генерирање на големи профити кои треба да бидат легализирани преку перење пари.

Како резултат на желбата на криминалните групи да го максимизираат својот профит, тие настојуваат своите активности или своите финансиски средства да ги насочат кон оние средини кои се познати како „даночен рај“. Тоа е основна цел за внесување на „нечистите“ пари во сферата на економијата, финансиите и високата технологија. Тоа е резултат и на фактот што криминалната активност генерира огромни суми пари, кои поединецот или групата мора да најде начин да ги контролира овие средства, без притоа да предизвика сомнение околу легалноста на нивното потекло. Криминалците го прават тоа преку прикривање на изворите, промена на формата и видот на средствата или нивен трансфер во средини каде што нема да привлечат олкаво внимание.⁹ Ова особено добива во своето значење и димензија, во услови кога се знае дека новата глобална финансиска инфраструктура, што ги

⁷Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.7

⁸ Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.5

⁹ Bošković, M. (2009), “Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem”, Novi Sad, p.13

поврзува земјите и финансиските институции, како што се банките, брокерските куќи, берзите, инвестиционите фондови и другите финансиски институции во глобалниот механизам на размена сè повеќе излегува од контрола на државите.¹⁰ Во тој контекст потребно е да се напомене дека сè повеќе перењето пари станува независна криминална услуга, која е составен елемент на секоја поголема профитабилна криминална операција.

1.2. КЛУЧНАТА ПОВРЗАНОСТ ПОМЕЃУ ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕТО НА ТЕРОРИЗМОТ, НИВНИТЕ ТЕХНИКИ И СОРАБОТКА

Перењето пари и финансирањето на тероризмот се поврзани појави кои сè повеќе се среќаваат во денешното турбулентно општество. Овие активности ги компромитираат стабилноста, транспарентноста и ефикасноста на финансиските системи, како на развиените земји, така и на земјите во развој. Во природата на феноменот перење пари е да биде покриена тајноста, што претставува пречка за вршење на какви било статистички анализи за обемот на овие проблеми. Па оттука се невозможни точни проценки за обемот на перењето пари и финансирањето на тероризмот во глобални рамки. Глобализацијата на светската економија револуционерно ги менува финансискиот криминал и финансирањето на тероризмот. Сложената организација на економиите во услови на пазарен систем, како и поврзувањето на националните економии бараат поголемо знаење, будност и соработка. Притоа перењето пари ги користи слабостите на финансиските системи, со цел да се овозможи легализирање на нелегално стекнатите пари со најразлични видови на измами и криминални активности, пари кои понатаму се користат за терористички цели.¹¹

Перењето пари и финансирањето на тероризмот се појавуваат во повеќето земји во светот, особено во оние со комплексни финансиски системи,

¹⁰ Bošković, G. (2005),: *Pranje novca*, Beograd, p. 5

¹¹ Bošković, G. (2005),: *Pranje novca*, Beograd, p. 35

земји со недоволна и неефикасна инфраструктура подложна на корупција. Фактот што комплексните интернационални финансиски трансакции можат да бидат злоупотребени за целите на перење пари или финансирање на тероризам, одделните фази од процесот на чистење на валканите пари најчесто се појавуваат во различни земји.

Во САД и западноевропските држави тероризмот предизвикува големи проблеми кои бараа голема и енергична реакција од страна на државите и нејзините органи. Тоа се потенцира и со фактот дека финансирањето на тероризам се дефинира како обезбедување или собирање на средства на кој било начин, директно или индиректно, незаконски и свесно, со намера тие да бидат употребени или со знаење дека тие ќе бидат искористени целосно или делумно заради преземање на дејство предвидено како кривично дело на терористичка организација, злосторство против човечноста, загрозување на безбедноста и сл. Во таа насока потребно е да се потенцира дека тероризмот како глобален феномен ги развива и менува формите на дејствување, а што е најважно, се менуваат и начините на кои се доаѓа до финансиски средства за остварување на терористички планови.¹²

Перењето пари и финансирањето на тероризмот често пати вклучуваат слични трансакции, чија цел првенствено е прикривање. Субјектите инволвирани во перење пари пуштаат во оптек нелегални средства преку легалните канали со цел да го прикријат нивното илегално потекло, додека оние кои го финансираат тероризмот вршат трансфери на средства кои можат да бидат и од легално и од нелегално потекло, со цел да го прикријат нивното нелегално потекло или да ја прикријат нивната намена - помагање на тероризмот.¹³

Во природата на феноменот перење пари е да биде покриен со превезот на тајноста, што претставува пречка за вршење на какви било статистички анализи за обемот на овие проблеми. Фактот што овие активности се вршат на глобално ниво и во светски рамки го отежнува продуцирањето на проценките и

¹² Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“, Скопје, стр.20

¹³ Bošković, M. (2009), “Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem”, Novi Sad, p.15

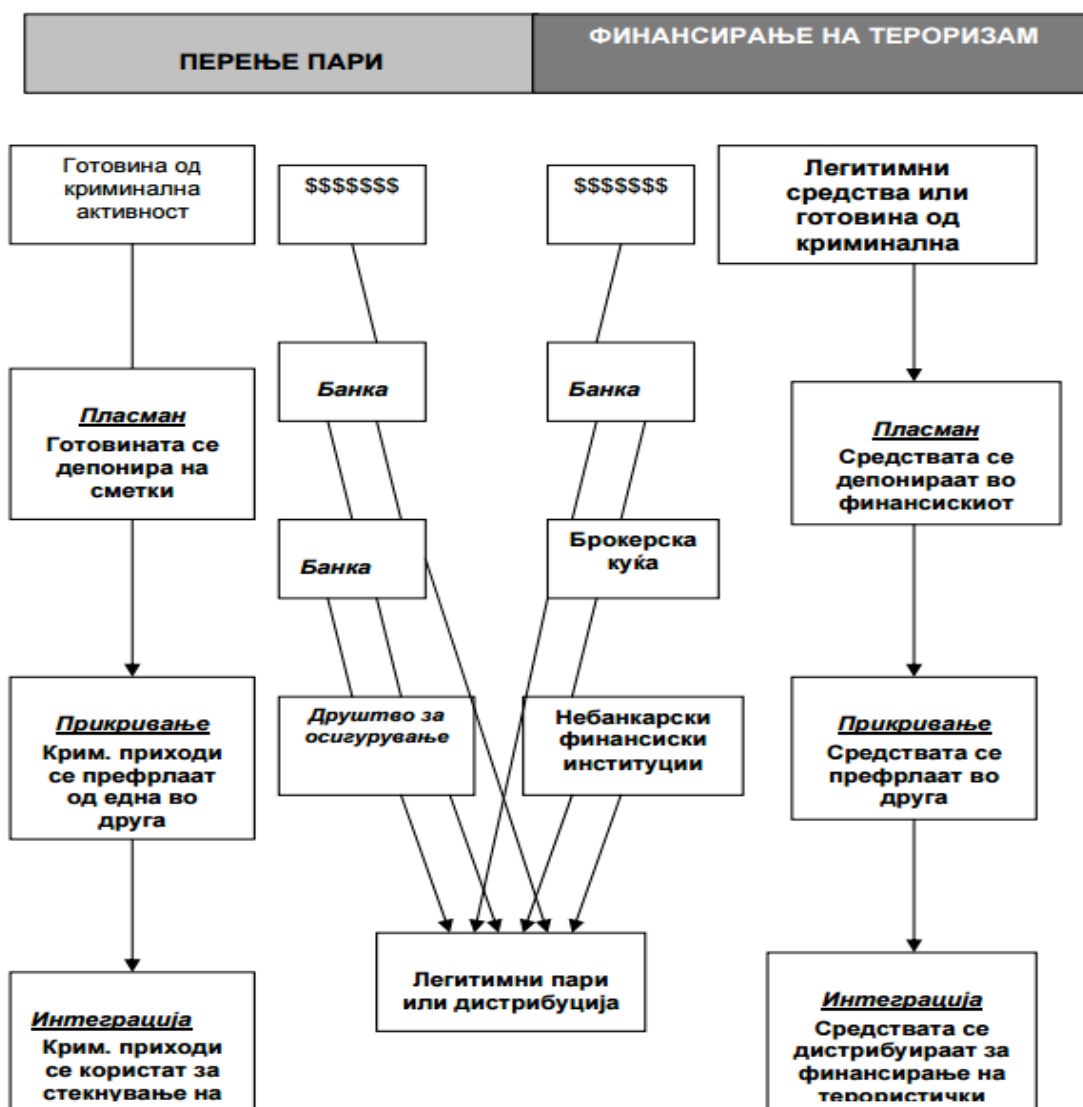
статистичките податоци. Криминалците кои ги вршат овие активности ги користат системите на различни земји за да ги прикријат нелегално стекнатите приходи, користејќи ги како предност разликите на режимите против перењето пари кои постојат помеѓу различните земји. Оттука, точни проценки за обемот на перењето пари и финансирањето на тероризмот во глобални рамки не се можни.

Во таа насока, со оглед на тоа што светското искуство покажува дека најподложни на ризиците од злоупотреба за целите на перење пари и финансирање на тероризмот се финансиските институции, покрај измени и дополнување на домашното законодавство кое го регулира финансискиот систем и негово усогласување со меѓународната регулатива која се однесува на превенција од перење пари и финансирање на тероризмот, потребно е да се преземат активности од страна на секоја финансиска институција со цел формирање на посебен оддел за следење на примената на прописите за спречување на перењето пари од страна на финансиската институција. Посебни активности се преземаат во насока на обезбедување на целосна имплементација на препораките на меѓународните институции, каде што е потребно да се изготват посебни процедури при случаите на примена на новите или технологиите во развој (пр. електронско банкарство и сл. кога клиентот не е присутен за целите на идентификацијата), при плаќањата преку алтернативните системи за дознаки задолжително ќе треба да се идентификува испраќачот на парите, да се спроведува потребната анализа и да се следат сомнителните трансфери на средства кои не ги содржат сите потребни информации за испраќачот и сл.

Во однос на техниките кои се користат за перење на пари и финансирање на тероризмот може да се напомене дека тие се однесуваат на легализација на „валканите пари“. Во таа насока се користат различни техники и методи, почнувајќи од купување на стоки и услуги до депонирање на пари во банкарскиот и финансискиот систем преку повеќе секундарни трансакции го маскираат вистинскиот депонент. Понатаму се користат и повеќе техники и методи за прикривање на изворот на средствата и тоа преку оформување на фиктивни правни лица, повеќеслоен пренос и враќање на средствата, преку

лажни трансакции и фиктивни и надувани фактури или преку вложување на парите на меѓународните финансиски пазари во акции или други хартии од вредност. За на крај да се добијат потполно легитимни пари кои сторителот на кривичното дело може непречено и без ризик да ги користи.

Графикон 1.1. Процес на перење пари и финансирање на тероризмот

Извор: http://www.ufr.gov.mk/files/docs/KNIGA_mak.pdf

2. ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

„Перење пари“ претставува високоорганизирана, професионална и интелектуална дејност која е предизвик на современото општество. Оваа активност побудува голем интерес во теоријата и практиката, пред сè поради желбата да се создадат механизми за нејзино контролирање и намалување, која реално е тешко изводлива.

Во таа насока посебно внимание се посветува на процесот на перење пари, неговите форми и шеми, како и на фазите од тој процес.¹⁴

2.1. ФАЗИТЕ НА ПРОЦЕС НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Процесот на перење пари се разликува од држава во држава, зависно од неговата законска рамка и можноста за избегнување на плаќање данок. Иако постои разноликост на овој процес, сепак во литературата доминира мислењето дека процесот на перење пари се состои од три основни фази, и тоа:¹⁵

- пласман;
- прикривање;
- интеграција.

Фазата на пласман претставува првата фаза во процесот на перење пари. Со оглед на тоа што перењето пари во суштина е активност којашто се темели врз готовите средства, тоа генерира голема сума готови пари кои потекнуваат од нелегални активности (на пример: улична продажба на дрога каде што плаќањето се врши во готови пари). Овие пари потоа се внесуваат во системот на финансиски институции или во малото стопанство, или пак се криумчарат надвор од земјата.

Целта на субјектите кои перат пари е да ја пренесат готовината подалеку од местото на извршување на криминални активности за да не бидат

¹⁴Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.11

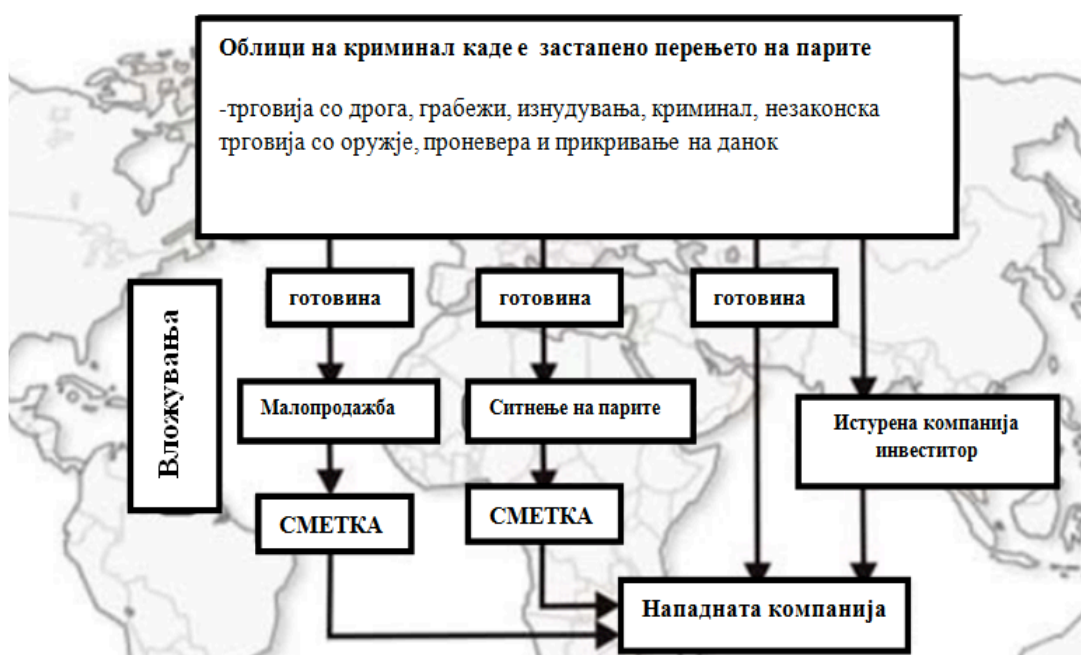
¹⁵ Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.12

откриени од властите. Можно е готовината да се трансформира и во други видови на средства (патнички чекови, поштенски пратки итн.).

Притоа се користат различни техники и методи почнувајќи од купување стоки и услуги до депонирање пари во банкарскиот и финансискиот систем преку повеќе секундарни трансакции кои го маскираат вистинскиот депонент. Со цел да биде намален ризикот во оваа фаза најчесто се користи операцијата „smurfing“ или разложување, на тој начин што сумата за перење се дели на помали износи, најчесто меѓу разни поединци или фирми и потоа се воведува во легитимниот бизнис. Откако главната сума ќе биде поделена на помали износи, понатаму со нив може да се купуваат финансиски инструменти, да се користат како депозити во банките или да се пласираат во легитимните дејности, како што се клубови, ресторани и казина.

Оваа фаза може да се претстави и преку следниот графикон:

Графикон 2.1. Фаза на пласман

Извор Bošković, G. (2005),: *Pranje novca*, Beograd, p.112

Во втората фаза, пак, се врши прикривање на изворот на средствата по пат на креирање на цел систем финансиски трансакции коишто имаат за цел

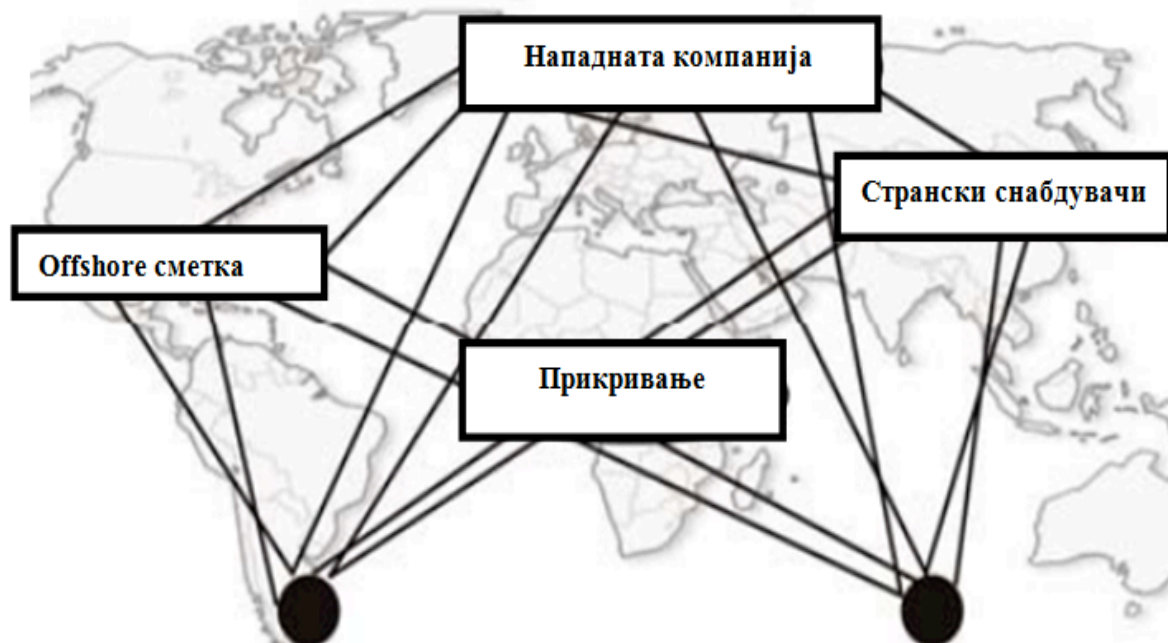
да го оневозможат следењето на трагата на сомнителните пари. Имено, цел е да се прикрие трагата на нелегитимните средства со прекинување на документационата трага која се создала во фазата на пласманот.

Карактеристично е да се напомене дека целта на прикривањето е одвојување на нелегалните пари од нивниот криминален извор. Најчесто прикривањето се врши по пат на пренос на средствата на сметки на прекуморски банки (offshore banks) или вложување на средствата во акции на доносител од т.н. компании-школки (shell companies).

Преносот на парите од нелегално потекло се врши по пат на електронски трансфер. Имајќи предвид дека дневно во светот се вршат преку 500.000 трансфери во вредност од над 1 трилион американски долари и дека најголемиот дел од тие трансфери се легитимни, навистина е тешко да се утврди дали еден таков трансфер на средства претставува перење пари или не.¹⁶

Ова фаза е претставена во графикон 2.2.

Графикон 2.2. Фаза на прикривање

Извор Bošković, G. (2005),: *Pranje novca*, Beograd, p.112

¹⁶ Bošković, G. (2005), *Pranje novca*, Beograd, str.112

Карактеристично е да се напомене дека, исто како и во фазата на пласманот, во фазата на прикривањето се користат различни техники и методи за прикривање на изворот на средствата и тоа преку оформување на фиктивни правни лица во оф-шор (Offshore) јурисдикции,¹⁷ преку повеќеслоен пренос и враќање на средствата, преку лажни трансакции и фиктивни фактури или преку вложување на парите на меѓународните финансиски пазари во акции или други хартии од вредност. Во таа насока може да се потенцира дека покрај електронскиот трансфер на пари, криминалците во фазата на прикривање се занимаваат со трансакции на пазарот на хартии од вредност. Имајќи го предвид обемот на трансакции на овој пазар и анонимноста што најчесто е загарантирана, мала е веројатноста, и во овој случај, дека евентуалното перење пари ќе биде откриено.

Третата фаза е интеграцијата каде што парите се интегрирани во легитимниот економски и финансиски систем и претставуваат составен дел од вкупните средства во тој систем. Интеграцијата на „испраните“ пари во економските текови се постигнува на тој начин што криминалната индивидуа или група тврди или докажува дека парите се стекнати на легален начин.¹⁸ Значи целта на интеграцијата е повторно враќање на испраните пари кај сопственикот кој понатаму ги користи за свои потреби. Во оваа фаза е невозможно да се направи разлика помеѓу легалниот и нелегалниот имот.

Оваа фаза е прикажана во графикон 2.3.

Графикон 2.3. Фаза на интеграција

Извор Bošković, G. (2005), *Pranje novca*, Beograd, p.112

¹⁷ Bošković, M. (2009), "Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem", Novi Sad, p.24

¹⁸ Bošković, G. (2005), *Pranje novca*, Beograd, str.112

За поексплицитно објаснување на перењето на пари во табела 2.1. се потенцирани неколку типични примери на перење пари во одделни фази од процесот:

Табела 2.1. Примери за перење пари

Пласман	Прикривање	Интеграција
Готовината се вложува во банка (понекогаш со соучесништво на вработен или заедно со приносите од легалниот бизнис)	Електронски трансфер во странство (често се користат лажни компании или фондови, преправени како приноси од легалниот бизнис)	Лажни отплати на кредити или фалсификувани фактури кои служат како покритие за испраните пари
Готовината се извезува	Готовината се вложува во банкарски системи во други земји	Комплекс од трансфери (домашни и меѓународни) кои ја прават истрагата по оригиналниот извор на средствата речиси невозможна
Готовината се користи за купување скапоцени предмети, имоти или за вложување во бизнис	Препродажба на средствата	Приходите од имотот или легитимните бизниси се појавуваат како чисти

Извор: Слаѓана Тасева (2003) „Перење пари“, Скопје, стр. 42.

При анализата на фазите на перење пари треба да се напомене дека најризична фаза за перачите на пари е фазата на пласман, при што тука е и најголема можноста од детектирање на процесот на перење пари, но доколку се дозволи нечистите пари да влезат во системот на финансиски институции, натамошното откривање и гонење на овој вид криминал е сè потешко, дури и невозможно.

2.2. ФОРМИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари е сложен феномен кој го следи трендот на развој на технологијата и сè повеќе се воведуваат нови форми на перење пари кои постојано се дополнуваат со нови облици и нови начини на извршување на ова кривично дело.

Во тероријата и практиката формите на перење пари најчесто се диференцираат според формата на паричните средства и користењето на техниката и технологијата. Оттука како најспецифична поделба на формата на перење пари е традиционална форма на перење пари и современа форма на перење пари.¹⁹

Традиционалната форма на перење пари овозможува легализација на готовината која може да се прибави од трговија со оружје, трговија со дрога, проституција и слично. Оваа форма на перење пари е сè уште многу застапена, пред сè, поради фактот што готовината е сè уште најпопуларно и најчесто користено средство за плаќање.

Од друга страна, современата форма на перење пари претставува легализација на електронските парични средства кои најчесто се добиваат со злоупотреба на кредитни картички, банкарски сметки и сл. Оваа форма на перење пари е потешка за откривање, бидејќи се користат современи технички помагала со кои може да се овозможи брз трансфер на средствата од една држава во друга.²⁰

Специфична форма на перење пари е и преку паричните картички, која сè повеќе доаѓа до израз со купувањето стоки или користењето одредени услуги преку интернет. Тука е тешко да се утврди идентитетот на купувачот (познати се случаите на кражба на идентитетот – identity theft). Треба да се има предвид дека утврдениот идентитет не значи спроведување на политиката на познавање на комитентот (know your customer). Тоа е невозможно при купувањето преку интернет и употребата на парични картички. На тој начин криминалците лесно можат да ги исперат своите пари преку нивниот пласман во одредени производи или услуги. Тука посебно се обрнува внимание на

¹⁹ Acin Sigulinski, S. (2002), Menadžment u međunarodnoj trgovini, Novi Sad, p.1000

²⁰ Bošković, M. (2009), "Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem", Novi Sad, p.20

употребата на кредитот во функција на перење пари, при што практично претставува комбинација помеѓу традиционалните и современите форми на перење пари. Во тој контекст потребно е да се напомене дека субјектот не врши пласман на нелегалните пари, туку нив ги остава како обезбедување за да добие кредит. Доколку кредитот му биде одобрен, таквиот субјект за да ги испере парите нема да го врати кредитот. По истекот на рокот во којшто требало кредитот да биде вратен, го активира оставеното обезбедување, односно ги внесува во своите финансиски текови депонираните нелегални пари. На тој начин, субјектот кој врши перење пари се стекнува со легални финансиски средства во вид на кредит.

Перењето пари со помош на хартии од вредност е една од поновите форми на перење пари, каде што посебен акцент се става на акциите на доносител кои на берзата се пренесуваат од еден субјект на друг, без да дојде до идентификација. Перачите на пари најчесто купуваат вакви хартии од вредност од лажни компании, односно т.н. компании школки (shell companies), кои потоа ги продаваат на формалниот или неформалниот пазар на хартии од вредност. Се разбира, покрај акциите на доносител, и другите видови на хартии од вредност можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари.

2.3. ШЕМА НА ПРОЦЕСОТ ЗА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Процесот на перење пари претставува современа форма на криминал каде што неопходно е присуство на минимум два субјекти „пералница“ и „перач“.²¹

„Пералницата“ вообичаено е дел од стандардниот финансиски систем (банки, штедилници, менувачници, осигурителни компании, брокерски куќи, агенции за недвижности, казина и др.), кои најчесто не знаат дека се дел од сложениот процес на чистење на валканите пари. А „перачите“ се непосредни

²¹ Acin Sigulinski, S. (2002), Menadžment u međunarodnoj trgovini, Novi Sad, p.106

сторители на кривични дела кои се обидуваат да му дадат легитимитет на стекнатото богатство.²²

Процесот на перење пари е сложен процес кој се извршува преку точно дефинирана и дизајнирана шема. Иако не постои стандарден тип на шема на перење пари, во натамошната анализа е претставена типична шема на перење пари (графикон 2.4.).

Графикон 2.4. Шема на перење пари

Извор: Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр.17

²² Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр.17

Според шемата, процесот на перење пари започнува преку перачите кои ги собираат валканите пари и понатаму тие се пласираат во фазата на пласманот. Оваа фаза овозможува воведување на „валканите“ пари во финансискиот систем со цел да бидат легитимни. Тие се пласираат во банка, разделени во помали односи, со цел понатаму да може да се купуваат финансиски инструменти, да се користат како депозити во банките или да се пласираат во легитимните готовински дејности како што се разните клубови, ресторани и казина. Карактеристично е да се напомене дека за перачот на пари фазата на пласман е најризична и постои најголема можност да се откријат тие нелегални пари.

По фазата на пласманот започнува фазата на прикривање, чија цел е да се прикрие трагата на нелегитимните средства со прекинување на документациската трага која се создала во фазата на пласманот. Во оваа фаза се вршат серии на конверзии или движења на средствата, со цел да се оддалечат од изворот на валканите пари. За на крај во фазата на интеграција парите да добијат потполен легитимитет и да може да се користат како чисти пари кои перачот ќе може да ги користи за свои потреби, да инвестира во недвижности, во луксузни добра или да направи повеќе различни деловни зделки.

2.4. ТЕХНИКИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари во денешни услови на стопанисување, главно, се врши преку финансискиот систем кој се појавува во секоја развиена или помалку развиена држава. Финансиските системи претставуваат плодна почва за развој на овој вид на криминал, пред сè, поради асортиманот производи и услуги што ги нудат овие институции, кој е навистина широк. Таквиот широк асортиман на некој начин ја поттикнува креативноста на криминалците и им овозможува

користење различни техники, односно различни мерки и инструменти во процесот на перење пари.²³

Техниките за перење пари во теоријата и практиката може да се поделат во зависност од изворите на приходи од кои се перат пари. Имено, доколку приходите се јавуваат како резултат на трговија со дрога, оружје или луѓе тие се изразени во готови пари, а перењето пари со помош на готовина спаѓа во т.н. традиционални техники.²⁴

Покрај традиционалните, во практика се среќаваат и современи техники на перење пари. Тука фактички спаѓаат сите безготовински начини на перење пари. Како најзначајни можат да се наведат: електронски трансфер на пари, употреба на парични картички, кредити, хартии од вредност, осигурителни полиси итн. Како современа техника за перење пари од посебен интересен е електронскиот трансфер на пари, кој се врши преку деловните банки во вид на дознака или преку брз трансфер на пари („Вестерн јунион“, „Мани грам“ и сл.).²⁵ Особено се интересни трансферите кои доаѓаат или се насочуваат кон земјите што претставуваат даночен рај и т.н. прекуморски банки лоцирани во нив. Но, сепак мора да се напомене дека секој трансфер во кој се инволвирани овие земји и банки не претставува перење пари, но мора да биде детаљно проучен за да се изведе заклучок дали се работи за криминална или легитимна трансакција. Електронските трансфери можат да бидат злоупотребени и кога се работи за плаќање или наплата по увозни или извозни фактури. Не е редок случајот вредноста на одреден производ или услуга да биде преценета, па на тој начин да се прикрие перењето пари. Во овој случај, перењето многу тешко се докажува, особено ако се работи за плаќање на одредена услуга (на пример: фактура за извршено истражување на пазарот).

Но, сепак, може да се напомене дека и покрај напредокот на технологијата во 21 век и појавата на нови банкарски инструменти кои можат да се злоупотребат во функција на перење пари, сепак перењето на готови пари доминира во однос на другите техники.

²³ Bošković, M. (2009), „Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem“, Novi Sad, p.22

²⁴ Bošković, G. (2005), Pranje novca, Beograd, p.14

²⁵ Bošković, M. (2009), „Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem“, Novi Sad, p.22

3. ОБЛАСТИ ВО КОИ СЕ СПРОВЕДУВА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

Перењето пари е глобален феномен кој има суштинско значење за економскиот раст и развој, при што истиот ја намалува продуктивноста во реалниот сектор на економијата преку диверсифицирање на ресурсите, ги поттикнува криминалот и корупцијата, со што се забавува економскиот раст и се разорува надворешниот сектор (меѓународната трговија и движењето на капиталот).²⁶ Перењето пари вклучува огромна сума на пари во рамките на вкупната економска активност. Според Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд обемот на пари стекнати во вакви нелегални активности на глобално ниво се движи од 2 до 5% од вкупниот бруто домашен производ, со што може да се потенцира дека оваа појава има големи негативни ефекти на макро и микро план.

При анализа на областите во кои перењето на пари негативно влијае, како поглобални можат да се земат:

- финансискиот сектор;
- реалниот сектор;
- надворешниот сектор.

Перењето пари во финансискиот сектор покажува дека силните финансиски институции (банки, небанкарски институции и пазар на капитал) имаат круцијално значење за економскиот раст. Имено, силните и стабилни финансиски инвестиции овозможуваат концентрација на капиталните ресурси во вид на депозити од домашни и странски правни и физички лица и ефикасна алокација на тие ресурси во инвестициони проекти кои ќе генерираат траен економски развој. Во таа насока, потребно е да се напомене дека иако процесот перење пари не бара стриктна употреба на финансиски институции, сепак практиката покажа дека банките и небанкарските финансиски институции секогаш се цел на субјектите коишто вршат перење на пари. Причината за тоа

²⁶ Трајкоски Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.16

лежи во ефикасноста на финансиските институции кои доколку се злоупотребат во функција на перење пари можат да им овозможат на криминалците да ги остварат своите цели на брз и релативно евтин начин. Финансиските институции во процесот на перење пари најпогодени се во фазите на пласман и прикривање.

Перењето пари ја зголемува веројатноста дека комитентите или банката ќе бидат измамени од корумпираните службеници во финансиската институција, при што со тоа се зголемува веројатноста дека целата институција ќе стане корумпирана и управувана од криминалните структури и се зголемува репутацискиот ризик на институцијата. Од претходното произлегува дека перењето пари го зголемува оперативниот ризик за финансиската институција, а тоа неминовно води кон зголемување на репутацискиот ризик.²⁷

Перењето пари ја зголемува и веројатноста дека целата институција ќе стане корумпирана и управувана од криминалните структури. Ваквата опасност е особено присутна во земјите во развој и земјите во транзиција. Карактеристично е да се напомене дека финансиските институции во овие земји се помали, па полесно е да се преземе контролата врз нив. А, исто така, потребно е да се напомене дека законските одредби и супервизорските стандарди во овие земји се поблаги во однос на развиените земји што овозможува полесно криминализирање на финансиските институции.

Перењето пари ја слабее и улогата на финансискиот сектор во економскиот раст и развој на една држава. Тоа е посебно значајно од аспект на инвестициите во финансискиот сектор кои се сериозно разнишани доколку се оцени дека постои криминализација на финансискиот сектор. Во таа насока потребно е да се напомене дека силните финансиски институции се клучни за стабилност на финансискиот сектор и создавањето на правна рамка за борба против перењето пари.

Влијанието на перењето пари врз финансиските институции е предмет на посебни анализи во земјите во развој и тоа, пред сè, што депозитната база на најголемите финансиски институции во овие земји во минатото најмногу се темелеше врз депозитите од јавни, наместо од приватни извори. Со оглед на

²⁷Bartlett, B. (2000), "The negative effects of money laundering on economic development", p.26

тоа што приватниот капитал сè повеќе го зазема местото на јавниот капитал во овие земји, довербата на приватните депоненти (правни и физички лица) е од огромно значење за градењето на стабилен систем на финансиски институции.

Перењето пари има влијае и врз реалниот економскиот сектор на тој начин што ги алоцира ресурсите во помалку продуктивни активности. Покрај тоа, перењето пари ги стимулира корупцијата и криминалот што доведува до забавување на економскиот раст. Карактеристично е да се напомене дека перењето пари е ставено во функција на порастот на криминалот и корупцијата, а тоа негативно влијае врз трајниот економски раст. Имено, корупцијата води до повреда на правилата на игра во пазарните трансакции, бидејќи некој од учесниците прави обид да обезбеди за себе поволни услови и да го зголеми профитот. Тоа може да се надополни и со фактот дека дел од бизнис елитата со помош на мито се обидува да обезбеди за себе подобра позиција на пазарот, со што се прекинува еднаквост на пазарните односи, и доаѓа до неколку чекори до монопол и непазарно однесување.

Имено, водењето на бизнис во суштина е активност на приватниот сектор ориентиран кон клиенти и потрошувачи, меѓутоа комерцијалните активности исто така се заплеткани во мрежата на јавните услуги, административните обврски и предуслови (како што се даночни инспекции или царинење), кои бараат чести интеракции со јавната администрација. Некои од нив се индиректни, додека други се во форма на директна интеракција со јавните службеници (како што се здравството, трудовите или даночните инспекции, правните постапки или барањата на градежни дозволи). Во овој поглед компаниите во Република Македонија се слични на компании од други држави: околу осум од десет (78,8 проценти) анкетирани компании имале барем еден директен контакт со јавен службеник или државен службеник во последните 12 месеци пред истражувањето, со некои варијации во петте бизнис сектори опфатени со истражувањето. Стапката на директна интеракција варира од 66,9 проценти во градежниот сектор до 85,6 проценти во секторот за транспорт и складирање.²⁸ Потребно е да се напомене и фактот дека во Република Македонија околу една четвртина (23.8 проценти) од сите дадени поткупи од

²⁸ UNDS (2013) Бизнис, корупција и криминал во Република Македонија: Влијанието на поткупот и другите форми на криминал врз приватните фирми, Државен завод за статистика, стр.14

страна на компаниите биле платени пред да биде извршена услугата, додека 45 проценти биле платени откако услугата била извршена.

Перењето пари врши дисторзија на инвестициите и ја намалува продуктивноста, во тој контекст потребно е да се напомене дека испраните пари често се насочуваат во т.н. „стерилни“ инвестиции кои не генерираат поголема продуктивност. Како што се вложувањата во недвижен имот, уметнички предмети, антиквитети, луксузни автомобили и сл.

Притоа мора да се напомене дека насочувањето на економските ресурси во стерилни инвестиции ја намалува продуктивноста на вкупната економија. Со оглед на тоа што зголемената побарувачка за недвижен имот и луксузни стоки ја зголемуваат нивната цена, тоа ги привлекува и инвеститорите да ги насочуваат своите средства во производство на овие стоки. Таквата појава уште повеќе го забавува економскиот развој.

Перцепцијата за корупцијата и перењето пари од страна на приватниот сектор влијае врз функционирањето на компаниите и влијае врз нивните долгорочни компетитивни стратегии, а воедно и врз економскиот раст.

Исто така, перењето пари овозможува пораст на корупцијата и криминалот во реалниот сектор, односно перењето пари ги намалува трошоците на криминалците, а на тој начин доаѓа до пораст на нивото на криминал. Како што ефикасниот финансиски сектор поволно влијае врз развојот на производниот сектор, така и перењето пари поволно влијае врз порастот на криминалот. Колку е полесно да се исперат парите поради неефикасните програми за борба со ова општествено зло, толку перењето пари ќе ги чини криминалците помалку, а со тоа ќе бидат поефикасни во остварувањето на своите цели.

Перењето пари има влијание и врз тековите на меѓународната трговија и движењето на капитал. Ако се разгледуваат правците на движење на капиталот, а особено финансиските текови поврзани со перењето пари, ќе се забележи дека средствата се движат од неразвиените земји и земјите во развој (вклучувајќи ги и прекуморските финансиски центри) кон високоразвиените земји. Со оглед на тоа што ваквите текови на капиталот ги исцрпуваат ресурсите на сиромашните земји, перењето пари во глобални размери

придонесува за уште побавен економски раст. Уште полошо е тоа што сиромашните земји имаат неразвиени програми и политики за спречување на перење пари. Затоа, нивните финансиски институции претставуваат погодна почва за развој на овој вид криминал. Перењето пари има негативно влијае и врз надворешно-трговската размена на една земја. На страната на увозот, криминалните елементи ги користат испраните пари за да внесат во земјата луксузни стоки. Тие стоки не генерираат економска активност и нови вработувања во земјата, а во некои случаи можат вештачки да ги намалат и цените на домашниот пазар, што доведува до намалување на продуктивноста на домашните претпријатија. Исто, перењето пари го поттикнува порастот на криминалот и корупцијата во економијата на една земја. Таквата појава крајно негативно се одразува врз обемот на странските портфолија и директни инвестиции поради лошата репутација на таа земја во светот. Отсуството на странски инвестиции значи крајно лимитиран пристап до технологијата и работните вештини. Исто така, перењето пари може да предизвика и промена во асортиманот на надворешната трговија. Особено, тоа е случај со увозот, кога корумпирани државни органи сакаат да ги исперат парите во странство и потоа да ги вратат во земјата.²⁹ Притоа за да не предизвикаат сомневање, тие можат со парите во странство да набават одредени стоки и потоа да ги увезат, наместо да трансферираат финансиски средства назад во земјата. Иако претходно се анализирани негативните последици на трите глобални сектори каде што најмногу влијае перењето пари, сепак посебно место треба да заземат следните аспекти кои имаат големо влијание на економските активности, како на глобално така и на национално ниво. Како такви може да се потенцираат следните:

- ✓ Загрозување на процесот на приватизација;
- ✓ Поткопување на интегритетот на финансиските пазари;
- ✓ Губење на контрола над економската политика;
- ✓ Економска нестабилност;
- ✓ Деформација на заштеда на штедењето и потрошувачка;
- ✓ Загубата на јавните приходи.

²⁹ Трајкоски Г. (2011), Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.26

При анализа на првиот аспект со право може да се напомене дека во време на транзиција, приватизација и други промени, кои понатаму носат промена на сопственоста на капиталот, отпуштање на работници, стечај, ликвидација и други последици, се основа за создавање на нелегални активности, како што е перењето пари.

Перење пари доколку се врши во финансиските институции во земјите во развој се врши ерозија на трајниот економски раст на три начини:

- преку зголемување на веројатноста за појава на индивидуалните потрошувачи да бидат измамени од страна на корумпираните индивидуалци во институцијата;
- зголемување на можноста дека институцијата ќе стане корумпирана или контролирана од страна на криминалните интереси кои би можеле да ги измамат потрошувачите;
- зголемување на ризикот од банкротирање како во случајот кога институцијата е измамена.

Карактеристично е да се напомене дека финансиски институции чии операции ги базираат на средствата добиени од криминална активност се соочени со дополнителен предизвик за адекватно управување со средствата, обврските и оперативните релации. На пример, големи суми на испраните пари може да дојдат до финансиските институции, а потоа да исчезнат без трага, бидејќи нивниот пренос е извршен од една сметка на друга, како одговор на некои фактори кои не се дел од пазарното работење и законските регулативи. Ова може да создаде проблеми со ликвидноста и општо со контролата на банката. Во врска со ова се нагласува дека еднаш уништената финансиска репутација на некои земји создава ситуација каде што истите тешко можат да се поправат, при што се бараат значителни државни ресурси со цел да се елиминира проблемот.

Перењето пари негативно влијае и на девизниот курс и каматната стапка, бидејќи нелегалните пари се реинвестираат во проекти кои потешко се откриват, наместо во бизниси кои имаат поголема стапка на профит. Исто така, вклучувањата на нелегалните средства во националната економија може да го

зголеми ризикот од монетарна нестабилност, бидејќи овие средства може да се инвестираат во намерно искривување на цените на капиталот.

Перењето пари, како и другите нелегални активности, се залага за создавање на голема куповна моќ на поединци во услови на рецесија, со што се нарушува структурата на потрошувачката и се придонесува за појавата на нови класи на богати луѓе. Перењето пари може да доведе и до невообичаени и неочекувани промени во побарувачката на пари и поголема нестабилност на меѓународните текови на капиталот, парите и каматните стапки, и тоа до тој степен што побарувачката за пари ќе се движи од една до друга земја, при што ќе резултира со неточни монетарни индикатори кои имаат негативно влијание врз променливоста на каматните стапки и девизниот курс, особено во доларизирани економии, бидејќи следењето на монетарните агрегати е многу неизвесно. Поаѓајќи од тоа, перењето на пари ги поткопува напорите на владите да ја имплементираат економската политика, а тоа секако влијае на распределбата на доходот бидејќи контаминирани правни трансакции имаат потенцијал да ја дестабилизираат економијата преку неефикасно движење кое го намалува растот на бруто-домашниот производ. Поради непредвидливата природа на перење пари, која е придружена со губиток, создавањето на здрава економска политика може да биде тешко достижна цел за една национална економија.

Губењето на контрола над економската политика е надополнето и со економска нестабилност која ја предизвикува перењето пари. Имено, оние кои се вклучени во нелегални активности на перење пари, во принцип, не се грижат многу за профит од нивните инвестиции туку имаат за цел само да го заштитат својот нелегално стекнат имот. Затоа тие нивните средства ги вложуваат во активности кои не се нужно економски корисни за земјата во која се инвестирани. Всушност, економскиот раст се стагнира до степен до кој перењето пари успева да ги пренасочи средства од здрави инвестиции, во инвестиции со низок квалитет каде што може полесно да се прикрие потеклото на нелегално стекнатите пари. Во некои земји, на пример, се инвестира во цела индустрија, како што се градежништвото или хотелиерството, и тоа не

поради вистинската потреба туку поради краткорочни интереси на перачите на пари.

Карактеристично е да се напомене дека во поново време перењето пари се поврзува со „стерилни“ инвестиции или инвестиции кои обезбедуваат малку дополнителна продуктивност за пошироката економија, како што се недвижности, уметност, антиквитети, накит и луксузни автомобили. Имено, за разлика од обичните граѓани, кои парите ги користат за секојдневните трошоци и заштеди, криминалците заработените големи средства од перењето пари ги инвестираат во набавка на стоки, како што се недвижности, накит, уметнички и луксуз предмети кои ја стимулираат инфлацијата. Како резултат на тоа настануваат и промени во извозот и увозот и проблем во балансот на плаќања.

Негативните ефекти од перењето пари влијаат и врз штедењето и потрошувачка, бидејќи перачите на пари примарно се водени од желбата да се избегне контрола и да бидат откриени отколку да ја повратат инвестицијата. Овој инвестициски избор може да биде штетен за економијата, бидејќи води кон пренасочување на паричните средства кои имаат мала економска активност и вработување. Оттука со право може да се нагласи дека перењето пари предизвикува губење на ресурси и дисторзија на имот и цената на стоката. Перачите на пари не се во потрага по највисоката стапка на враќање на парите кои ги стекнале нелегално, туку за инвестицијата преку која најлесно може да се внесат нелегално стекнатите пари.

Перењето пари, исто така, го намалува производството и ги пренасочува ресурсите, од секторите со висока продуктивност (на пример, облека) до непродуктивните (стерилни) сектори (на пр. промет со недвижен имот, накит, уметнички слики). Овие производи не потекнуваат од домашните економски активности и можат да ги намалат цените на домашните производи и да ја редуцираат профитабилноста на домашните компании. Ова е особено случај во земјите во развој, каде што последиците од перењето пари се однесуваат на пад на производството, нето загуба на целата економија, без разлика каде парите можеле да бидат потрошени.

Перењето пари влијае и на јавните приходи. Имено, перењето пари го охрабрува традиционалниот метод на затајување на данок и избегнување на законите. Тоа е случај, пред сè, во земјите во развој каде што перењето пари влијае на намалувањето на буџетските приходи врз основа на неплаќање на даноци, а нивното ненаплаќање влијае во водењето на економската политика на земјата.

Даночната ерозија е еден од повеќето општи методи за перење пари. Затоа, перење пари има негативно влијание врз наплатата на даноците, а во исто време порастот на кривични дела и перењето пари бара наметнување на јавните трошоци, кои се товар на државата. Ова директно влијае и на даночните обврзници кои редовно го плаќаат данокот, бидејќи се зголемуваат даночните стапки.

Интересно е да се напомене дека перењето пари може да ги зголеми приходите во јавниот сектор, доколку по извесен период криминалците сакаат нивните пари да ги направат да бидат чисти. За да се постигне тоа, тие го плаќаат данокот на доход кој бил незаконски добиен, со што парите од нелегални се претвораат во оданочени пари.

4. ВИДОВИ НА ФИНАНСИСКИ И НЕФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ КОИ ПРЕЗЕМААТ КОНКРЕТНИ ДЕЈСТВИЈА И МЕРКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

4.1. ФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ

Финансиските субјекти се први на удар во процесот на перење пари преку кои се овозможува легализирање на незаконски стекнати парични средства. Како најспецифични финансиски субјекти може да се потенцираат следните:

- банки;
- штедилници и менувачници;
- брокерски куќи;
- други финансиски институции.

Секој од овие субјекти имаа свои специфичности преку кои се потенцира нивната значајност во финансискиот систем на секоја развиена или неразвиена земја.

4.1.1. БАНКИ

Банките се финансиски институции кои најчесто се вклучени во процесот на перење пари. Тоа се потенцира и со фактот што како надлежности на секоја банка во согласност со Законот за банки можат да се издиференцираат следните:³⁰ прибирање на депозити и други повратни извори на средства; кредитирање во земјава и во странство, вклучувајќи и факторинг и финансирање на комерцијални трансакции; издавање и администрирање на платежни средства (парични картички, чекови, патнички чекови, меници); издавање на електронски пари, доколку тоа е уредено со посебен закон; финансиски лизинг; менувачки работи; платен промет во земјава и во странство, вклучувајќи купопродажба на девизи; брз трансфер на пари;

³⁰ Закон за банки („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13 и 15/15) чл.7

тргување со инструменти на пазарот на пари (меници, чекови, сертификати за депозит); тргување со девизни средства, што вклучува и тргување со благородни метали; тргување со хартии од вредност; посредување во склучување договори за кредити и заеми; економско-финансиски консалтинг и други финансиски активности утврдени со Закон, кои може да ги врши банката.

Карактеристично е да се напомене дека процесот на спречување перење пари мора да започне уште при воспоставувањето на првиот контакт на банката со нејзините комитенти. Ако се знае дека првата фаза од перењето пари - пласманот обично се врши преку банки, станува јасно колкава е потребата од постоење адекватни процедури и политики за идентификација на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет.

Во согласност со меѓународните стандарди донесени од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија и од страна на ФАТФ, секоја земја мора да обезбеди услови за применување соодветни процедури за идентификација и испитување на бонитетот на комитентите од страна на нејзините финансиски институции (вклучувајќи ги банките). Овие процедури се однесуваат и на правните и на физичките лица кои се јавуваат како потенцијални или постојни комитенти на една финансиска институција. Целта на оваа процедура е да им овозможи разумна сигурност на банките дека ги познаваат своите комитенти и нивните деловни активности. Притоа процедурата за идентификација на комитентите уште е позната и како политика на познавање на комитентите (know your customer), термин кој го употребува Базелскиот комитет.³¹ Во тој контекст може да се напомене дека политиката на познавање на комитентите им нуди одредени предности на банките и на нивните комитенти коишто ги почитуваат законските прописи и системот на финансиски институции во целина.

Како посебни предности што ги нуди оваа политика се спомнуваат:³²

- адекватно управување со ризиците и деловните активности во целина;
- одржување на интегритетот на системот на финансиски институции;

³¹ Basel committee on banking supervision: "Customer due diligence for banks", p. 6

³² Трајкоски Г. (2011) „Спречување на перење на пари кај финансиски институции“, Академски печат, Скопје, стр. 39

- минимизирање на можноста од постоење на измами и други облици на финансиски криминал;
- заштита на репутацијата на финансиските институции.

Посебен акцент се става и на политиката на идентификација и познавање на комитентите која ја спроведува банката, при што таа мора да биде имплементирана и од страна на нејзините подружници или филијали во земјата или во странство. Кога таквата политика се применува во претставништвото на банката или штедилницата во странство, треба да се согледа дали таа не отстапува од локалните законски прописи. Во случај кога политиката на банката е во согласност со меѓународните стандарди, а законските прописи во земјата каде што функционира претставништвото не се приспособени на овие стандарди, можно е да ѝ биде укажано на земјата-домаќин на потребата од интервенција во нејзината легислатива.

Може да се напомене и тоа дека при идентификацијата на комитентот мора да се утврди дали тој настапува во свое лично име или, пак, се јавува како посредник на трето лице. Доколку се утврди дека комитентот настапува во својство на посредник, банката или штедилницата мора да изврши идентификација и испитување на бонитетот и на посредникот и на вистинскиот сопственик на сметката. Оваа процедура е релевантна и во случај кога корисникот на средствата што стасале по пат на финансиска трансакција настапува како посредник.

Покрај идентификација, во овие случаи задолжително треба да се изврши испитување на бонитетот и интегритетот. Кога се работи за отворање сметка на правно лице, посебно внимание треба да се обрати на поврзаните субјекти. Таа поврзаност може да биде капитална, управувачка, роднинска, а во некои случаи и деловна. Во случај кога ќе се утврди дека постои поврзаност на субјектот кој сака да отвори сметка со други субјекти, банката или штедилницата мора да ги идентификуваат тие субјекти и да го испитаат нивниот бонитет и интегритет.

Банките треба да обезбедат и воспостават јасни и адекватни процедури за прифаќање и идентификација на комитентите и лицата кои настапуваат во име на тие комитенти. Во тие процедури, меѓу другото, треба да биде опфатен и

профилот на високоризични комитенти. Обемот на испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите зависи од големината на ризикот од перење пари што можат да се јават кај одредени комитенти и трансакции. Кај високоризичните комитенти и трансакции треба да бидат преземени посебни мерки. Од друга страна, кај нискоризичните категории, процесот на идентификација е доволен и не мора да се пристапи кон посебно утврдување на бонитетот и интегритетот.

При перење пари се потенцира и анализата на техниките кои доведуваат до заклучок дека тие можат да се поделат на традиционални и современи. Современите техники, благодарение на напредокот на технологијата и инвентивноста на криминалците, можат да бидат најразновидни традиционални техники, при што тие претежно се потпираат врз работењето со готови пари.

Посебен акцент се става и на контролата на готовинските текови во банката. Имено, со оглед на тоа што готовинските трансакции можат да бидат злоупотребени во функција на перењето пари, секоја земја посебно го следи извршувањето на овие трансакции. Карактеристично е да се напомене дека готовинските трансакции подлежат на посебен законски режим.

Системите за меѓународни трансфери се состојат од голем број финансиски посредници и компании кои даваат финансиски услуги и небанкарски финансиски институции кои имаат задача да ги креираат, процесираат и дистрибуираат меѓународните трансфери. Имено, експанзијата на банкарската индустрија и небанкарските финансиски услуги на национално и меѓународно ниво го зголеми значењето што го имаат меѓународните трансфери. Со оглед на тоа што перењето пари претставува феномен од глобални размери, потребно е да се изврши анализа на адекватноста на банкарските системи во поглед на управувањето со ризиците поврзани со перењето пари кај меѓународните трансфери, како и анализа на способноста на менаџментот на банките да воспостави ефикасни системи на следење, известување и контрола.

Во тој контекст потребно е да се напомене дека меѓународните трансфери по банкарски пат се извршуваат со помош на инструментите на меѓународниот платен промет. Најзастапени инструменти се банкарските дознаки и

меѓународните документарни акредитиви. Со оглед на обемот и експанзијата на меѓународната трговија не треба да зачудува застапеноста на овие инструменти при извршувањето на меѓународните трансфери. Извршувањето на меѓународните трансфери по пат на дознака или акредитив повлекува ризик од вклучување на банката во процесот на перење пари. Се чини дека по готовинските трансакции, меѓународните трансфери се најголемиот предизвик за банките во борбата со перењето пари.

4.1.2. ШТЕДИЛНИЦИ И МЕНУВАЧНИЦИ

Штедилниците како финансиски институции во рамки на својата дејност вршат услуги на прибирање на депозити и давање на кредити. Вршејќи такви услуги тие можат да станат цел на перачите на пари преку нив да вршат активности поврзани со процесот на перење пари. Во тој контекст е потребно да се напомене дека субјектите кои ги извршуваат овој вид услуги, задолжително треба да ги преземаат и спроведуваат законски определените мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, пред сè: изготвување на програма, спроведување и постапување по истата, како и доследна примена на горенаведените индикатори за препознавање на сомнителни трансакции.

Неинформираноста и непознавањето на законската регулатива и индикаторите не ја исклучуваат одговорноста на лицата вработени во субјектите, како и директно на субјектите.³³

Менувачниците спаѓаат во групата небанкарски финансиски институции кои вршат активности поврзани со трансфер на пари и играат голема улога во процесот на перење пари. Менувачкото работење се состои од конверзија на една валута во друга, и тоа исклучително во готови пари, а како комитенти на менувачниците можат да се јават само физички лица. Готовите пари коишто се предмет на трансакции во сферата на менувачкото работење можат да потекнуваат од различни извори. Можат да бидат заработени на легален начин

³³Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр. 66

(од плата, од други легитимни приноси, од заработка на лотарија). Може да се претпостави дека добар дел од трансакциите коишто се извршуваат на менувачкиот пазар потекнуваат од легални извори. Но, познато е и дека голем дел од нелегалните активности (трговија со дрога, оружје, бело робје и сл.) функционираат на принципот на плаќање готови пари. Карактеристично е да се напомене дека субјектите коишто ги вршат овие нелегални активности настојуваат да им дадат легитимитет на своите приноси за да можат да уживаат во плодовите од своите дела.

Со оглед на тоа што перењето пари се состои од три фази - пласман, прикривање и интеграција, а банките со комплексноста на производите и услугите што ги нудат го овозможуваат остварувањето на сите три фази, нормално е дека криминалците најпрво ќе се обидат да ги исперат парите преку банките. Меѓутоа, тие најчесто се свесни дека борбата против перење пари е најефикасна токму кај банките, па затоа како алтернатива се користат менувачниците.³⁴ Тука е потребно да се напомене дека законските одредби кои ја обрзуваат менувачницата да преземе мерки и активности во функција на спречувањето на перење пари де факто значат признавање на деловниот однос. Законската регулатива, повикувајќи се на меѓународните норми, може да побара преземање на сите мерки од страна на менувачницата, вклучувајќи го и испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите.

Утврдувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите на менувачкиот пазар би требало да биде задача на други институции (управа за јавни приходи, финансиска полиција и сл.). Ефикасното функционирање на овие институции во многу ќе им ја олесни работата на менувачниците и ја намалува опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари. Имено, воспоставувањето на деловниот однос помеѓу менувачницата и нејзините комитенти започнува со процесот на идентификување на комитентите. Идентификацијата на комитентите кои во овој случај можат да бидат само физички лица се врши со помош на важечка лична исправа на комитентот (лична карта, возачка дозвола, пасош и др.). Многу е битно таа

³⁴ Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“ - Скопје, стр. 69

лична исправа да содржи слика, затоа што во моментот на воспоставувањето на деловниот однос тоа е единствениот начин за верификација на идентитетот на комитентот. Доколку комитентот ја продлабочи соработката со таа менувачница, односно почесто ги користи нејзините услуги, се зголемува и можноста за верификација на неговиот идентитет. Притоа, карактеристично е да се напомене дека идентификацијата на сомнителните трансакции е многу специфична кога станува збор за менувачкото работење. Имено, сите финансиски институции се соочуваат со одредени проблеми при идентификацијата на сомнителните трансакции, но кај менувачниците овој проблем добива посебна тежина. Спецификата произлегува од природата и, пред сè, од краткотрајноста на воспоставениот деловен однос. Во одредени ситуации целокупната трансакција се завршува за неполна минута, така што менувачот тешко може да знае дали станува збор за сомнителна трансакција или не. За полесно препознавање на сомнителните трансакции, надлежните органи изготвиле индикатори за нивно препознавање. Тие индикатори се однесуваат на трансакцијата или на лицето што ја врши. Индикаторите што се однесуваат на трансакциите најчесто спаѓаат во групата објективни индикатори. Посебно место во оваа група индикатори зафаќа структурирањето на трансакцијата. Доколку комитентот знае дека размената на валути над одреден износ подлежи на пријавување до соодветниот орган, тој ќе се обиде да ја расцепка на помали износи. Таа постапка е сомнителна, па и трансакцијата како таква треба да биде пријавена. Во рамките на своите активности, менувачницата е должна да определи лице одговорно за оперативно спроведување на мерките и активностите во сферата на спречување на перење пари.

При назначувањето на тоа лице треба да се води сметка за неговата адекватност и независност. Тоа лице треба да има доволно знаење, хиерархиска моќ и соодветни средства за успешна примена на одредбите од законската регулатива и интерните акти на менувачницата. Треба да се посвети особено внимание на избегнување на судирот на интереси. Ова може да биде чувствително прашање кога се во прашање менувачниците поради релативно малиот број вработени. Од тие причини, може да се случи лицето коешто ги пополнува извештаите да биде доведено во улога да ги контролира

пред да бидат доставени до надлежниот орган. Таквиот судир на интереси мора да биде избегнат за да не се дозволи евентуалното инволвирање на тоа лице во процесот на перење пари.

4.1.3. БРОКЕРСКИ КУЌИ И ДАВАТЕЛИ НА УСЛУГА КОЈА ОВОЗМОЖУВА БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ

Брокерските куќи им нудат различни видови на производи и услуги на индивидуалните и институционалните инвеститори - купување и продажба на акции, обврзници итн. Купопродажбата на акции и обврзници се случува на берзата на хартии од вредност каде што се сретнуваат понудата и побарувачката на овие производи. Со оглед на тоа што берзанските трансакции обично не инволвираат готовински трансакции, брокерските куќи обично не се изложени на ризикот од перење пари во фазата на пласманот. Многу е поголем ризикот од перење пари во фазите на прикривање и интеграција. На пример, субјектите коишто го вршат перењето пари можат да ги злоупотребат сметките на брокерските куќи за прикривање на своите средства по пат на примање и испраќање пари на неколку сметки во неколку институции. Брокерските куќи можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и во фазата на интеграција на нелегалните приходи во легитимни средства. Карактеристично е да се напомене дека во процесот на перење пари брокерските куќи се третираат како погодна цел за остварување на своите цели, затоа што со помош на овие институции нелегалните средства можат да бидат лесно, брзо и ефикасно пренесени од една сметка на друга, или од една финансиска институција кај друга, и тоа како на национално, така и на меѓународно ниво. Притоа, некои брокерски куќи имаат свои претставништва во повеќе земји во светот, а тоа им овозможува на криминалците извршување меѓународни трансфери, без таквата активност да биде сомнителна.

Големиот обем на берзански активности и потенцијално профитабилната природа на купените акции или обврзници може дополнително да ги привлече криминалците во оваа сфера. На пример, во САД секојдневно се остварува

тргување на три милијарди акции или обврзници со вредност од над 85 милијарди САД долари. Брзиот раст на индустријата на хартии од вредност и зголемената популарност на инвестициите во хартии и обврзници го зголеми и ризикот од перење пари во оваа сфера, затоа што перачите на пари обично се софистицирани лица кои настојуваат да најдат што е можно повеќе начини да ги исперат своите пари. Одредени финансиски активности што ги вршат брокерските куќи се сметаат како високоризични кога е во прашање перењето пари.³⁵

Брокерските куќи кои на пазарот на хартии од вредност настапуваат во име и за сметка на своите комитенти имаат одредени обврски и одговорности во процесот на спречување на перењето пари. Пред сè, тие имаат обврска да ги идентификуваат своите комитенти, да ги чуваат документите поврзани со идентификацијата на комитентите и трансакциите извршени во нивно име, како и да доставуваат извештаи до надлежниот државен орган. Но, како што е и претходно истакнато, брокерските куќи немаат законска обврска да ги следат сомнителните активности на своите комитенти и да доставуваат извештаи за нив до надлежниот орган. Независните брокерски куќи се во привилегирана позиција во однос на брокерските куќи кои се дел од деловна банка или друга финансиска институција. Имено, оние брокерски куќи кои се дел од деловните банки се должни да ги следат сите прописи во сферата на спречувањето на перење на пари, затоа што банката е должна да ги следи тие прописи. Тоа претпоставува вклучување на активностите на брокерските куќи во одредбите на програмата за спречување перење пари на банката. Со други зборови, брокерските куќи кои не дејствуваат самостојно се должни да ги преземат сите активности во борбата против перењето пари што ги презема и банката.

Карактеристично е да се напомене дека брокерските куќи преземаат одредени активности за да се заштитат себеси од инволвирање во процесот на перење пари. Причина за тоа се ризиците кои, иако не се доволно испитани, сепак реално постојат во сферата на работењето со хартии од вредност и можат да претставуваат сериозна закана за функционирањето на брокерските куќи. Тука, пред сè, се мисли на репутациониот и правниот ризик, иако и другите

³⁵ Bošković, M. (2009), "Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem", Novi Sad, p.206

ризичи не се занемарливи. Посебно интересен е ризикот од концентрација кој добива на своја тежина при работењето со хартии од вредност, особено кај фидуцијарната сопственост и акциите кои гласат на доносител. Во таква ситуација брокерот не може да знае кои му се вистинските комитенти, ниту дали одреден број на комитенти се управувани од еден центар.³⁶ Па затоа, со право може да се напомене дека брокерските куќи мора да преземат соодветни мерки на заштита од ризиците кои произлегуваат од процесот на перење пари.

4.1.4. ДРУГИ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ

Во останати финансиски институции преку кои се врши перење на пари се и осигурителните друштва. Имено, секторот на осигурување, слично како и другите сектори кои нудат финансиски услуги, е изложен на опасноста од негово инволвирање во процесот на перење пари.

Секторот на осигурување може да биде атрактивен за субјектите кои се занимаваат со перење пари, затоа што со финансиските производи и услуги што ги нуди им овозможува на овие субјекти пласирање на своите нечисти пари и поврат на легални средства. Доколку перачите на пари успеат да ги пласираат своите средства во сферата на осигурувањето и за возврат добијат легални пари, тоа значи дека тие успеале во својата намера на претворање на „црните пари во зелени“.³⁷ Во тој контекст може да се напомене дека осигурителните компании се должни да ги почитуваат истите одредби од сферата на спречување на перењето пари, кои се релевантни и за другите финансиски институции. Тоа значи дека осигурителните компании се должни да вршат идентификување на комитентите, верификација на идентитетот на комитентите, испитување на нивниот бонитет и интегритет, чување на податоците, доставување извештаи до надлежниот орган и сл.

Осигурителните компании обично се регистрираат кај централизирана агенција за супервизија, која е надлежна и за нивна контрола. На пазарот на

³⁶ Трајкоски Г. (2011) „Спречување на перење на пари кај финансиски институции“, Академски печат, Скопје, стр.173

³⁷ Трајкоски Г. (2011) „Спречување на перење на пари кај финансиски институции“, Академски печат, Скопје, стр.118

животно осигурување контрола се врши и врз посредниците, иако во редуцирана форма. Таквата редуцирана форма на контрола може да им погодува на субјектите кои се занимаваат со перење пари кои на овој начин можат да најдат погодна почва за извршување на своите криминални активности. Посебно е загрижувачка состојбата во секторот за реосигурување каде што поради неефикасноста на супервизијата или нејзиното целосно отсуство, забележано е значително инфилтрирање на криминални елементи. Исто така, потребно е да се напомене дека осигурителните друштва како финансиски институции содржат разновидни производи и услуги кои им отвораат широки можности на криминалните субјекти кои вршат перење пари. Широкиот дијапазон на производи и услуги, како и природата на функцијата осигурување овозможува употреба на различни техники при извршувањето на перењето пари. Карактеристично е да се напомене дека во осигурителните друштва има низа на слабости кои ги прават исклучително ранливи кога е во прашање изложеноста на перење пари. Всушност, не се работи за една, туку за неколку различни видови изложености, кои можат да бидат класифицирани на следниот начин:³⁸

- ✓ изложеност која произлегува од законската регулатива за спречување перење пари што се однесува на секторот осигурување;
- ✓ изложеност поврзана со специфичните карактеристики на пазарот;
- ✓ изложеност поврзана со внатрешните проблеми на секторот осигурување при идентификација на перењето пари;
- ✓ изложеност која произлегува од неадекватната и нецелосна супервизија.

Првата изложеност произлегува од законската регулатива за спречување на перење пари што се однесува на секторот осигурување. Тука е потребно да се напомене дека поголем дел од активностите во секторот на осигурување се одвиваат преку посредници. Како резултат на таквата појава, посредниците се тие што треба да преземат соодветни мерки за спречување на перење пари во име на осигурителните компании. Посебен акцент се става и на карактеристиките на пазарот, каде што постојат долги канали на дистрибуција кои овозможуваат недоволна регулатива за спречување на перењето пари при

³⁸ Hubbard, R. (2004) "Money laundering and proceeds of crime", Canada, p. 82

што уште повеќе добива на значење кога во една активност на осигурување се вклучени неколку посредници. Во таква ситуација тешко може да се дефинира кој посредник за што одговара и кои активности треба да ги преземе. Тоа може да биде злоупотребено од перачите на пари кои на пазарот ќе влезат преку најслабата алка во синџирот.

Во однос на проблемот за идентификацијата на перењето пари, осигурителните компании веруваат дека ризикот од перење пари во секторот на осигурување е многу мал. Таквото верување (кое во голема мера е нереално) се темели на фактот што во процесот на перење пари може да бидат злоупотребени производите и услугите од сферата на осигурувањето и недоволната размена на информации помеѓу учесниците на пазарот на осигурување.³⁹

Една од главните карактеристики на секторот осигурување е недоволната размена на информации помеѓу неговите учесници. За разлика од деловните банки, осигурителните компании немаат практика на размена на информации поврзани со перењето пари. Можеби причина за тоа е токму фактот што осигурителните компании не веруваат дека можат да бидат инволвирани во процесот на перење пари.

Потребно е да се потенцира дека во секторот осигурување постои единствена институција која ќе се грижи за лиценцирањето и контролирањето на учесниците на пазарот на осигурување и за стабилноста на секторот во целина, а тоа е АСО - Агенција за супервизија на осигурување. Оваа Агенција е основана во 2009 година, како независно регулативно тело со надлежности и овластувања да се грижи за законско и ефикасно функционирање на пазарот на осигурување, со цел заштита на правата на осигурениците и корисниците на осигурителните услуги.

³⁹Hubbard, R. (2004), "Money laundering and proceeds of crime", Canada, p. 84

4.2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ОБВРСКИ НА НЕФИНАНСИСКИТЕ СУБЈЕКТИ

Во зависност од видот на дејноста, продуктите кои ги нудат, како и во зависност од изложеноста на ризикот за перење пари се дефинираат определени обврски кои треба да ги исполнуваат нефинансиските субјекти. Притоа како нефинансиски субјекти може да се истакнат следните:

- Агенција за промет на недвижности, друштва за ревизија, сметководство и давање на совети од областа на даноците;
- Адвокати и нотари;
- Останати нефинансиски субјекти.

И овие субјекти, како и финансиските, имаат свои специфичности кои побудуваат широк интерес во насока на искористување во борбата за спречување на перење пари.

4.2.1. АГЕНЦИИ ЗА ПРОМЕТ НА НЕДВИЖНОСТИ, ДРУШТВА ЗА РЕВИЗИЈА, СМЕТКОВОДСТВО И ДАВАЊЕ СОВЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ДАНОЦИТЕ

Прометот со недвижности заслужува посебно внимание од аспект на перење пари, финансирање на тероризам и даночни измами зашто опфаќа трансакции со високи износи на средства и има значајно општествено влијание. Злоупотребите во овој сектор имаат неповолно влијание на економската, политичката и институционалната стабилност. Во прометот со недвижности како учесници може да се појават и криминалците чиј интерес е да ги прикажат своите средства во легален формат. Една од погодностите што ги нуди овој сектор, а особено ги привлекува криминалците, е можноста да се прикрие вистинскиот извор на средства и идентитетот на крајниот сопственик, што претставува еден од основните елементи на перењето пари. Можностите на криминалците се проширија со либерализирање на режимите за стекнување на сопственост, националните политики за поттикнување на економскиот развој и развојот на туризмот. Овие можности доведоа до драстично зголемување на вложувањата во недвижности и со тоа интегрирање на нелегално стекнатите средства. Со имплементација на меѓународните стандарди се проширува

кругот на субјекти кои ги имплементираат мерките за спречување на перење пари вклучувајќи ги и агенциите за промет со недвижности.

Карактеристично е да се напомене дека субјектите кои ги извршуваат овој вид на услуги задолжително треба да ги преземаат и спроведуваат законски определените мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, пред сè: изготвување на програма, спроведување и постапување по истата, како и доследна примена на горенаведените индикатори за препознавање на сомнителни трансакции. Тука е потребно да се напомене дека прометот со недвижности многу долго е префериран избор на криминалците за прикривање на нелегално стекнатите приходи, а манипулирањето со цените на имотот е стар познат начин на трансферирање на нелегалните приходи помеѓу договорените страни. Агентите кои работат во агенциите за промет со недвижности со својата професионалност, свесност и знаење може да ги препознаат сомнителните трансакции и да помогнат во ублажување на ризиците од перење пари преку трансакциите на недвижности. Во тој контекст, многу е битно да се потенцира дека агентите кои се занимаваат со промет на недвижности да ги препознаваат активностите на перење пари со цел да ги: идентификуваат потенцијалните активности на перење пари, да преземаат соодветни активности да го ублажат ризикот од перење пари и доколку е потребно да ги известат надлежните органи.

Во однос на друштвата за ревизија, сметководство и давање на совети од областа на даноците, во пракса обезбедуваат широк круг на услуги за различни клиенти кои во најголем дел се однесуваат на: книговодствени услуги и подготовка на годишни и периодични сметки, совети од областа на даноците, внатрешна ревизија, совети за внатрешна контрола и минимизација на ризик, услуги и совети за примена на прописи, инструкции за структурирање на трансакции, инвестициски совети итн.

Карактеристично е да се напомене дека во многу земји сметководителите и ревизорите се првите професионалци кои малите бизниси и индивидуалци ги консултираат кога бараат деловни совети и совети како да ги применуваат законските прописи. Притоа, поради можноста

сметководителите и ревизорите преку услугите кои ги нудат да бидат искористени за целите на легализирање на криминални приходи или финансирање на терористички активности, истите се вклучени во групата на субјекти кои имаат обврски да применуваат мерки и дејствија за спречување на перење пари преку примената на овие мерки, да се заштитат од можноста да бидат инволвирани во криминалните шеми. Во тој контекст логично е да се претпостави дека субјектите кои ги извршуваат овој вид на услуги задолжително треба да ги преземаат и спроведуваат законски определените мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, пред сè: изготвување на програма, спроведување и постапување по истата, како и доследна примена на горенаведените индикатори за препознавање на сомнителни трансакции. Неинформираноста и непознавањето на законската регулатива и индикаторите не ја исклучува одговорноста на лицата вработени во субјектите како и директно на субјектите.

4.2.2. АДВОКАТИ И НОТАРИ

Нотарите и адвокатите се, исто така, носители на можноста преку нив да се овозможи перење на пари. Имено, криминалците обидувајќи се да обезбедат сигурни подрачја за своите нелегално стекнати средства, во кои надлежните органи немаат или многу тешко имаат пристап, континуирано ги зголемуваат начините и методите што ги користат за успешно да го направат тоа.

Сè почесто сложените шеми за прикривање на нелегално стекнатите средства се подготвени или во подготвувањето (свесно или несвесно) се вклучени лица кои професионално вршат определени правни работи. Имајќи ги предвид фазите низ кои може да се изврши перењето пари или финансирањето на тероризмот, адвокатите и нотарите се изложени на различен степен на ризик да бидат инволвирани во случаите на перење пари.

Во изнаоѓањето на различни методи за перење пари на удар доаѓаат нотарите и адвокатите, особено имајќи го предвид и фактот дека во оваа фаза во зависност од типот на кривичното дело од кое произлегува приходот не

секогаш станува збор за готовина. Откако нелегално стекнатите приходи се вклучени во системот, фазата на прикривање вклучува серија на комплексни активности кои опфаќаат различни лица, компании, па не ретко овие активности се извршуваат на различни територии. Во оваа фаза најчесто се користат услугите на адвокатите и нотарите, кога е потребно на софистициран начин да се прекине или да се усложни доаѓањето до вистинскиот извор на средства. При спроведувањето на последната фаза од перењето пари или финансирањето на тероризам, нотарите и адвокатите воопшто не се изложени на помал ризик од претходните фази. На криминалците во оваа фаза им е потребна помошта од адвокатите и нотарите во реинвестирањето на привидно легалните приходи во чисто легални бизниси и различни форми на инвестиции.⁴⁰ Карактеристично е да се напомене дека субјектите кои ги извршуваат овој вид на услуги задолжително треба да ги преземаат и спроведуваат законски определените мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, пред сè: изготвување на програма, спроведување и постапување по истата, како и доследна примена на горенаведените индикатори за препознавање на сомнителни трансакции.

4.2.3. ОСТАНАТИ НЕФИНАНСИСКИ СУБЈЕКТИ (ДРУШТВА ЗА ПРИРЕДУВАЊЕ НА ИГРИ НА СРЕЌА, ЗДРУЖЕНИЈА НА ГРАЃАНИ И ФОНДАЦИИ И СЛИЧНО)

Најчесто во теоријата и во практиката на феноменон на перење пари како останати нефинансиски субјекти се вбројуваат друштвата за предвидување на игри на среќа и здруженијата на граѓани.

Друштвата за предвидување на игри на среќа генерираат значајни приходи за нивните сопственици, но и за државата преку нивно оданочување и обврската за плаќање на надоместок за лиценца. Овие друштва се

⁴⁰ Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“, Скопје, стр.114

нефинансиски институции кои на своите клиенти им нудат игри на среќа најчесто заради забава, но како дел од нивните активности можат да вклучат и финансиски операции кои се слични на оние во финансиските институции, што ги изложува на ризикот од перење пари.⁴¹ Како најзначајни друштва на игри на среќа се казината кои вршат финансиски активности кои вклучуваат примање на депозити на сметки, вршат размена на валути, трансфер на пари, чување на финансиски средства, исплата на чекови, услуги на користење на сефови итн., при што овие услуги најчесто се достапни 24 часа дневно. Разновидноста, фреквенцијата и волуменот на трансакции кои се случуваат во нив ги прави казината особено подложни на перење пари. Карактеристично е да се напомене дека во текот на само една посета на казино еден клиент може да изврши повеќе готовински или електронски трансакции при купување на чипови, во текот на играта или при исплаќањето како рутинска активност при размената на чипови за пари.

Нудејќи широк спектар на услуги, казината се атрактивно место за криминалците, но често пати се и контролирани или поседувани од страна на криминални групи. Во тој контекст може да се напомене дека организираните криминални групи настојуваат да поседуваат свои казина или да контролираат делови од нив, со цел да ги олеснат нивните криминални активности и перењето на средства од кривични дела.

Во однос, пак, на непрофитабилните организации и здруженијата на граѓани како носители на процесот на перење на пари, потребно е да се напомене дека тие може да имаат различна организациона форма во зависност од државата и нејзиниот правен систем. Имено, непрофитните организации за реализирање на активностите во рамки на сопствените програмски цели обезбедуваат средства преку механизмот на собирање на доброволни прилози, односно со собирање на средства од различни донатори независно од нивното седиште. На ваков начин непрофитните организации собираат илјадници билиони долари годишно и истите ги дистрибуираат до корисниците.

⁴¹ Министерство за финансии (2010) „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“, Скопје, стр.116

Злоупотребата на непрофитните организации за целите на перење пари најчесто се спроведува без знаење на донаторите или пак истите постојат како параван на каналите за движење на фондовите за финансирање на тероризам или како логистичка поддршка на терористичко движење. Злоупотребата на непрофитните организации за целите на перењето на пари ја нарушува довербата на донаторите и го загрозува нивниот интегритет. Од овие причини заштитата на овој сектор претставува критична компонента во глобалните напори против перењето на пари и неопходна мерка во заштитата на интегритетот на општеството.

5. УЛОГАТА НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И НЕГОВИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

5.1. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Неодамнешната економска историја на Република Македонија е тесно поврзана со прогресивниот економски пад на поранешната Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Од моментот на распадот на Југославија во почетокот на 90-тите години на минатиот век економиите на земјите наследнички драматично опаднаа, со колапс во производството и вработеноста, како и широко распространетиот дефицит и хиперинфлација. По 2001 година економската состојба во Република Македонија е подобрена, со видливи знаци на економска активност и динамичност, додека ефектите од глобалната финансиска и економска криза ја доведоа земјата во рецесија во 2009 година. Постојат значителни напори во спроведувањето на структурните реформи во Република Македонија, со цел да се поттикне економскиот раст, зголемување на стапката на вработеноста, намалување на сиромаштијата, привлекување на странски инвестиции и перење на пари.

Република Македонија како мала и независна држава многу често е мета на перачите на пари, па затоа се преземаат бројни активности, како на домашен, така и на меѓународен план во насока на активно учество и придонес во глобалните напори за борба против перењето пари. Република Македонија иако не е членка на Европската Унија сепак ги има ратификувано меѓународните инструменти, како што се: Конвенција на ОН против нелегалната трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции (Виенска конвенција од 1988 г.), Конвенција за перење пари, откривање, заплена и конфискација на имотна корист прибавена со кривично дело, Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (Конвенцијата од Палермо од 2000 г.), Меѓународна конвенција за спречување на финансирање на тероризмот (од 1999 г.), Директивите на Советот на Европската Унија од 1991 година за спречување на употребата на финансискиот систем за целта на перење пари (91/308/ЕЕЗ) и Директива 2001/97/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 2001 година, со која се дополнува Европската директива 91/308 и како и препораките на ФАТФ за

перење пари кои се важни за меѓународната регулатива на процесот на перење на пари.⁴²

Во однос пак на домашното законодавство, Република Македонија има усвоено повеќе закони и измени на закони кои ја регулираат превенцијата и репресијата на перењето пари. Меѓу нив како поважни законски акти можат да се издвојат следните:

- ✓ Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело;
- ✓ Закон за банките;
- ✓ Кривичен закон.

Законот за спречување на перење пари е основа во борбата за спречување на процесот на перење пари. Овај Закон првпат е донесен во 2001 година и потоа е надграден и усогласен со меѓународните регулативи. Карактеристично е да се напомене дека со овај Закон се утврдуваат мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и организирањето и контролата на нивната примена.

Од друга страна, потребно е да се истакне дека и Законот за банките игра важна улога во спречувањето на перењето на пари. Имено, со овај закон банката неможе да прими депозит ниту да изврши налог за уплата, исплата или пренос на парични средства или други сопствености, доколку има непобитни сознанија или основано сомневање дека сопственоста на средствата потекнува од криминални активности. Доколку има вакви сознанија, банката е должна да го извести органот надлежен за превенција на перење пари (Дирекција за спречување на перење пари) и да обезбеди дополнителни релевантни информации во согласност со важечките прописи.

Во процесот на регулирање на перењето на пари како кривична активност посебно внимание се посветува и на Кривичниот закон. Овај закон потенцира дека перењето пари ги инкриминира сите дејствија на пуштање во оптек, примање, преземање, заменување, раситнување, конверзија или пренос на

⁴² Министерство за финансии (2005) „Национална стратегија за борба против перење на пари и финансирање на тероризам“, Скопје, стр.20

пари како и продавање, подарување, купување, примање во залог или пуштање во друг вид на промет на имот или предмети со цел да се прикрие нивниот вистински извор, локација, движење или сопственост. Кривичниот закон е надополнет и со Законот за кривична постапка, Законот за финансиска полиција, Законот за девизно работење, Законот за брз трансфер на пари, Законот за спречување на корупција кои ги регулираат посебните сегменти од процесот на перење на пари.

5.1.1. ЗАКОН ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ

Превенцијата од перење пари во Република Македонија е регулирана со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам. **Со овој** закон се утврдуваат мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и други приноси од казниво дело, како и организирањето и контролата на нивната примена.⁴³

Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам го дефинира опсегот на субјектите кои се задолжени да преземаат мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам се рedefинира, односно како нови субјекти се воведени интернет казината, а поаѓајќи од стекнатото искуство и пракса некои од постоечките субјекти се избришани (определени институции и здруженијата на граѓани и фондации). Како и обврските за субјектите кои се однесуваат на идентификација се доведуваат во линија со стандардите на ФАТФ кои се однесуваат за идентификација на клиентот, ополномоштувачот и вистинскиот сопственик. Карактеристично е да се напомене дека при вршењето на верификација, односно потврдување на идентитетот во сите три случаи, субјектите имаат можност за користење на поширока палета на податоци и документи, односно може да користат податоци и документи од независни и сигурни извори, односно од извори кои не зависат од субјектот кој ја врши

⁴³Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам (Службен весник број 04/08, 57/10, 35/11, 44/2012 и 43/14)

идентификацијата. Исто така, се пропишуваат и начините на собирање, обработка, анализирање, проценување, оценување, користење, пренесување, чување и бришење на податоци и обработка на лични податоци во согласност со одредбите од Законот за заштита на личните податоци.

Во однос на мерките и дејствијат за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам согласно со Законот за перење пари се потенцира дека поврзани предикативни кривични дела и финансирање на тероризам се дефинирани со меѓународните стандарди – препораките за спречување на перење пари и финансирање на тероризам утврдени од страна на ФАТФ.⁴⁴ Со овај Закон се дефинираат обврските за спроведување на анализа на клиентот, спроведување на поедноставена и засилена анализа на клиентот, известување, чување на податоци, имплементирање на интерни програми за спроведување на Законот и редовна внатрешна контрола. Во таа насока е потребно да се напомене дека сите субјекти се обврзани да спроведуваат мерки на анализа на клиентот. Имено, сите субјекти се задолжени да го идентификуваат клиентот, ополномоштувачот и вистинскиот сопственик со користење на оригинален и важечки документ за идентификација.

5.2. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗАМ

Во борбата за спречување на перењето пари потребно е да постои национална стратегија која треба да биде во рамките на глобалната стратегија на Меѓународниот монетарен фонд, Светска банка, како и Комитетот на експерти за евалуација на мерките за спречување на перење пари при Советот на Европа. Карактеристично е да се напомене дека на национално ниво постоењето на стратегија за борба против перењето пари и финансирањето на тероризмот укажува на постоењето на политичка волја надлежните институции

⁴⁴ Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам („Службен весник на РМ“ број 04/08, 57/10, 35/11, 44/2012 и 43/14)

координирано да се исправат пред заканите на финансискиот криминал и планирано да го насочуваат развојот.

Врз основа на Евалуација на системот за спречување на перење пари Република Македонија изготви Стратегија за борба против перењето пари и финансирањето на тероризмот. Оваа стратегија придонесе за равивање на сеопфатна акција и соработка помеѓу институциите во насока на ефикасно соочување со проблемите предизвикани од перењето пари и финансирањето на тероризмот, како и развивање на систем компатибилен со соодветните системи на развиените земји, а во согласност со релевантните меѓународни инструменти и стандарди. Постојат индикации дека оваа стратегија е, пред сè, законска рамка за спречување перење пари кога е случај за високи функционери во Република Македонија. Тоа се потенцира со фактот дека сè уште нема некои битни правосилни пресуди за лица функционери во Република Македонија за кои има индикации дека учествувале во коруптивни малверзации.

Но, сепак, примената на стратегија за борба против перење пари треба да овозможи подобра перспектива на македонската макроекономија. Имено, и покрај импликациите на глобалната финансиска криза во текот на периодот којшто се анализира, Македонија ја одржа макроекономската стабилност поддржана од внимателна монетарна политика, при што значително ја подобри деловната средина и го зголеми привлекувањето директни странски инвестиции истовремено одржувајќи фискална дисциплина со ниско и одржливо ниво на долг.

Националната стратегија за борба против перење пари претставува стратешки документ кој ги утврдува сите елементи кои ќе го надградат системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам во Република Македонија. Стратегијата е документ кој прецизно и јасно ги содржи целите кои се планира да се остварат на среден рок, ги рангира приоритетите и ги дефинира активностите кои треба да се реализираат. Стратегијата има за цел да го дефинира од една страна системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, а од друга страна да ги дефинира и предвиди

начинот и активностите за надминување на утврдените слабости и недостатоци.⁴⁵

Како цели на Националната стратегија треба да се потенцираат следните.⁴⁶

1. Усогласување на домашното законодавство со меѓународната регулатива, искуство и стандарди за спречување на перење пари и финансирање на тероризам;
2. Спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање на тероризмот;
3. Усовршување на регулативата и надзорот над имплементацијата на законодавството;
4. Зголемување на нивото на ефикасноста на работата на органите на прогонот;
5. Создавање на ефикасен систем на меѓуинституционална соработка;
6. Зајакнување на техничките капацитети на Дирекцијата за спречување на перење пари;
7. Зајакнување на меѓународната соработка.

Националната стратегија треба да овозможи и механизми за контрола на перењето пари во приватниот сектор, пред сè преку повеќе внатрешни антикорупциски политики и стратегии кои се спроведуваат врз основа на самостојната процена на компанијата. Клучните предизвици и мерки кои се наведени во насоките на оваа Стратегија се однесуваат на зајакнување на корпоративниот интегритет преку антикорупциските корпоративни програми кои се основна алатка за зајакнување на интегритетот и охрабрување на државата за овозможување подобро однесување во рамките на приватниот сектор со комбинација на санкции и стимуланти за доброто однесување. Доброто управување во приватниот сектор е клучно за борба против перењето пари. Во таа насока, транспарентноста и ефикасноста на банкарскиот систем, како и

⁴⁵ Министерство за финансии (2005) „Национална стратегија за борба против перење на пари и финансирање на тероризам“, Скопје, стр.18

⁴⁶ Министерство за финансии (2005) „Национална стратегија за борба против перење на пари и финансирање на тероризам“, Скопје, стр.21

пристапот на бизнисот до финансиски услуги во формална прописна рамка со цел да ги извршува вообичаените активности се клучни показатели на управувањето.

5.3. НАЧИНИ НА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО БАНКИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Банките се најзначајна финансиска институција која доста често е цел на криминалните групи за перење пари. Поаѓајќи од тоа и во Република Македонија им се обрнува посебно внимание на нивната регулатива и можноста да се дефинираат начините за спречување на процесот на перење пари. Тука посебен акцент се става на Одлуката од Народна банка на Република Македонија⁴⁷ со која се определуваат начинот и постапката за воспоставување и примена на Програмата на банката за спречување на перење пари и финансирање тероризам. Оваа програма опфаќа повеќе аспекти и тоа:⁴⁸

- Централизација на податоците за идентитетот на клиентите, ополномоштените лица, овластените застапници и ополномоштувачите, како и на податоците за сомнителните трансакции;
- Ги дефинира обврските и одговорностите на одговорното лице за спроведување на одредбите од Законот и Програмата;
- Подготвува план за постојана обука на одговорното лице за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот и на другите вработени;
- Поставува инструменти за внатрешна проверка на спроведувањето на мерките и дејствијата (минимум стандарди коишто треба да ги применуваат банките заради воспоставување соодветна програма, со можност за воведување и на дополнителни елементи во внатрешните акти во зависност од обемот и природата на активностите кои секоја банка ги извршува).

⁴⁷ <http://www.nbrm.gov.mk>

⁴⁸ НБРМ (2014) „Програма за спречување на пари и финансирање на тероризам“, Скопје

Централизираната база на податоци како должност на банката е од значење за да се обезбеди анализа на клиентите, односно идентификување и верификување на клиентите, крајните сопственици и ополномоштените лица, информации за целта и намерата на деловните односи и постојано следење на деловните односи со клиентите. Бенефит од воспоставената централизирана база на податоци на банката претставува и следењето на одредени трансакции, готовински трансакции, сомнителни трансакции и поврзани готовински трансакции со цел навремено доставување податоци до Управата.

Во базата на податоци банката, исто така, е надлежна и задолжена за чување на анализи и писмени извештаи (кои понатаму се доставуваат до одговорното лице, органите на банката, Управата, Народната банка и другите надлежни органи), како и податоци и информации добиени во текот на идентификувањето, верификувањето и следењето на клиентот и трансакциите кои таа ги врши и тоа најмалку во рокот определен со Законот, односно во рок од најмалку десет години по извршената трансакција, сметано од последната трансакција во случај кога се работи за повеќе трансакции кои сочинуваат една целина. Одговорното лице во банката за својата работа е одговорно пред Управниот одбор на банката заради успешно остварување на неговите надлежности за спречување на перење пари. Одговорното лице за спречување на перење пари во банката е одговорно за следните аспекти:

- вршење анализа на ризиците од перење пари;
- прибирање на сите невообичаени трансакции доставени од разните организациони делови на банката (нивно анализирање, подготвување писмени извештаи и донесување одлука дали таквите испратени трансакции имаат карактеристики на сомнителни трансакции и одлука за нивно пријавување или непријавување до Управата);
- обезбедување информации и документација за сите пријавени трансакции до Управата, како и за оние трансакции за кои е одлучено да не се пријавуваат до Управата вклучувајќи ги и причините за нивното непријавување;

- советување на Управниот одбор за мерките кои е неопходно да бидат преземени за почитување на прописите за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот и за нивните измени и дополнувања;
- организирање постојана обука на вработените за сите значајни аспекти од областа на спречувањето на перење пари во банката;
- воспоставување насоки и упатства за правилно применување на прописите, како и одржување на редовни контакти до другите органи и институции инволвирани во процесот за спречување на перење пари (Управата, Народната банка, други банки и слично).

Посебен акцент се става и на изготвувањето план за постојана обука на одговорните лица за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот, како и на другите вработени кои се непосредно или посредно вклучени во работењето со клиенти или вршењето на трансакции на годишно ниво, уште една од специфичните должности на секоја банка во процесот на спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Подготовката на годишната програма и организирањето на обука е во директна надлежност на одговорното лице за спречување на перење пари кое во рамките на своите надлежности ја врши проценката за потребите на таквата обука на вработените, но и води евиденција за видот на спроведената обука и активните учесници во неа. Системот за проценка на ризик е обврска за сите субјекти кои се вклучени во системот за спречување на перење пари и кои треба да преземаат мерки кон оние клиенти, трансакции или активности кои се категоризирани во групата на клиенти и трансакции со повисок ризик. Потребно е да се потенцира дека првичната проценка ја вршат субјектите и бидејќи проценката на ризикот е мошне динамичен процес, таа се врши при воспоставување на првиот контакт за започнување на деловниот однос со клиентот, натаму истиот се следи и постојано се преиспитува (во текот на времетраењето на целокупниот деловен однос) сè до неговиот престанок. Значајна карактеристика за одбележување е тоа што не постои единствена методологија за субјектите која ги определува категориите на ризик. Меѓутоа, како најчести се појавуваат: ризик од земјата на потекло (географски ризик), ризик од профил на клиент и ризик на продукт или услуга. Во рамките на секоја

категорија се прават дополнително уште по три класификации на ризиците - низок, среден и висок ризик, со таа разлика што секој субјект по сопствено видување и во согласност со своите потреби формира систем за проценка на ризикот од перење пари и финансирање тероризам. Карактеристично е да се напомене и тоа дека банките треба да имплементираат и инструменти за интерна проверка на спроведувањето на мерките и дејствијата, како едно од клучните задолженија на банките.

6. СИСТЕМИ, ПРОГРАМИ И ПРОЦЕДУРИ ВО ФИНАНСИСКИТЕ И НЕФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПОПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

6.1. МЕРКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА

Перењето пари обично се врши во меѓународен контекст за да може да биде прикриено криминалното потекло на финансиите. Мерките усвоени само на национално ниво, без да се земе предвид меѓународната координација и соработка, ќе имаат ограничен ефект. Иако поголем дел од земјите известуваат дека инвестициите на имот стекнат со криминал во легален бизнис станува редовен дел од *modus operandi* на организирани криминални групи (и има значително влијание на општествениот, економскиот и демократскиот развој во сите држави) како што се покажа меѓу другото во повеќе истраги, кривични гонења и осудувања за перење пари таквата практика допрва треба да биде имплементирана.

Перењето пари претставува кривично дело кое го прават сите организирани криминални групи заради легитимирање на илегално стекнатиот имот, а на глобално ниво претставува уште поголем предизвик, особено во однос на финансирање на терористички организации. Во Европските земји, повеќето истраги на организиран криминал се поврзани со дрогата, па би се претпоставило дека најголем дел од перењето пари се открива при откривањето на трговијата со дрога.

Дефинирањето на мерките во процесот на перење пари се опфатени со следните меѓународни документи кои претставуваат меѓународна основа за инкриминирање на перењето пари:⁴⁹

- ✓ Виенската конвенција на ООН за незаконски промет со наркотични дроги и психотропни супстанции од 1988 година;
- ✓ Базелската декларација за превенција на злоупотребата на банкарскиот систем за целите за перење пари од 1988 година;

⁴⁹ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.30

- ✓ 40-те препораки на групата ФАТФ објавени во извештајот од 1990 година кои обезбедуваат насоки за тоа како земјите можат самостојно или заеднички да му се спротивстават на криминалитетот на перење пари;
- ✓ Конвенцијата на Советот на Европа-Стразбуршка конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од криминал од 1990 година;
- ✓ Конвенција против транснационалниот организиран криминал на ООН-Конвенцијата од Палермо од 2000 година;
- ✓ Конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од казниво дело и финансирање тероризам-дополнување на Стразбуршката конвенција од 2005 година.

Како значајни мерки во насока на превенција на спречување на перење пари се можностите за идентификација на клиентот, кои понатаму ќе овозможат намалување на ризикот од перење на пари. Тука посебно треба да се истакнат мерките од Виенската конвенција кои ја регулираат и соработката помеѓу земјите во насока на спечување на перењето на пари. Овие мерки можат да се истакнат следните параметри:⁵⁰

- Утврди сеопфатен девизен режим на регулативи и супервизија за банките и другите небанкарски финансиски институции и, онаму каде што е соодветно, за другите тела коишто се особено чувствителни на перење пари, во смисла на застрашување и откривање на сите форми на перење пари. Овој режим треба да ги нагласи барањата за идентификација на странките, чувањето на досиејата и пријавувањето на сомнителните трансакции.

- Да се обезбеди дека административните, контролните, полициските и другите служби посветени на сузбивање на перењето пари (вклучувајќи ги, онаму каде што е соодветно според домашното право, и судските органи) имаат можност да соработуваат и да разменуваат информации на национално и меѓународно ниво, под услови пропишани во нејзиното домашно право.

⁵⁰ Дирекција за спречување на перење на пари (2014) „Стратегија за управување со перење на пари“, Скопје, стр. 78

- Да се има предвид дека востановувањето на единицата за финансиски податоци ќе служи како национален центар за собирање, анализирање и проценување на информациите во врска со потенцијалното перење пари.

- Да се овозможи имплементирањето на изводливите мерки за откривање и следење на движењето на готовината и на соодветните платежни инструменти преку нивните граници, со ограничен промет, за да обезбеди точна употреба на информациите, и без какво било попречување на движењето на легитимниот капитал. Таквите мерки можат да вклучат барање индивидуалните лица или бизниси да го пријавуваат прекуграничниот трансфер на поголемо количество готовина и на соодветни вредносни инструменти.

- При воспоставувањето домашен регулаторен и супервизорски режим, државите-членки се повикуваат да ги земат предвид релевантните иницијативи на регионалните, меѓурегионалните и мултилатералните организации против перење пари.

- Развивање и промовирање на глобална, регионална, подрегионална и билатерална соработка меѓу судските, полициските и финансиските контролни институции, со цел сузбивање на перењето пари.

Поаѓајќи од овие мерки, може да се констатира дека тие треба да овозможат спречување на незаконски поморски промет, злоупотреба на слободните трговски зони и пристаништа, како и злоупотреба на поштенските услуги.

Исто така, финансиските институции се должни да доставуваат извештаи за поединечните, поврзаните и сомнителните трансакции до соодветниот државен орган задолжен за анализа на случаите за кои постои сомневање за перење пари. Тој орган може да побара од финансиската институција задржување, односно неизвршување на трансакцијата. Притоа, комитентот не смее да знае дека неговите деловни активности се предмет на истражување и анализа од страна на органите кои се задолжени за спроведување на процесот на спречување перење пари. Финансиските институции во земјите членки на Европската Унија се должни документите за воспоставениот деловен однос со одреден комитент да ги чуваат најмалку пет години. Истото се однесува и за

нивните подружници во трети земји, освен ако со законските прописи на тие земји не е поинаку одредено. Финансиските институции се должни да воспостават адекватни системи на внатрешна контрола. Исто така, тие треба да обезбедат и соодветна обука за своите вработени.

Супервизорските органи се должни да го следат спроведувањето на законските одредби во сферата на спречувањето перење пари. Доколку се констатираат одредени неуредности, тие се должни да преземат соодветни законски мерки. Затоа, казнените одредби од соодветните закони мора да бидат јасни и недвосмислени, а државните органи ефикасни во нивното спроведување.

6.2. УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА РЕГУЛАТИВА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари е појава која се повеќе ја загрозува глобалната финансиска стабилност на државите и општеството. Имено, перењето на пари се повеќе ги проширува своите димензии користејќи ги интензивните процеси на глобализација, технолошка трансформација и европската интеграција. Поаѓајќи од тоа се повеќе се става на важност улогата на меѓународната регулатива која овој процес не го гледа само како маргинална изолирана појава, тука на неа се посветува големо внимание.

Во светот постојат повеќе меѓународни организации и работни групи кои се вклучени во борбата со перењето пари. Во принцип, тие организации и работни групи можат да се поделат на:⁵¹

- Организации и групи што претежно се занимаваат со финансиски и супервизорски прашања (ММФ, Светска банка, Базелскиот комитет, ИОСКО-меѓународна организација за контрола врз работењето со хартии од вредност и ИАИС - меѓународна организација на супервизорите во сферата на осигурувањето);

⁵¹ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.22

- Организации и групи кои дејствуваат и во полето на превенцијата и во полето на репресијата во борбата против перењето пари (ФАТФ, различни регионални работни групи, ООН, Советот на Европа, Европската Унија, Организацијата на американските држави и Секретаријатот на комонвелтот);

- Организации и групи кои претежно се занимаваат со правни прашања, односно функционираат во сферата на репресијата во процесот на спречување на перење пари (групата Егмонт којашто е составена од оддели за борба против перењето пари - ФИУС и Интерпол).

Нивните специфичности се објаснати и во следната табела (табела 6.1).

Табела 6.1. Карактеристики на меѓународните институции

Организација	Оперативен стандард	Правна обврска	Членство	Фокус	Примена
ФАТФ	40 препораки	не	најчесто индустрија ализираните земји	превенци ја и репресија	заедничка проценка
регионални работни групи	40 препораки	не	правните системи од регионот	превенци ја и репресија	заедничка проценка
ООН	договори	да	најголем дел од земјите во светот	репресија	Генерално собрание на ООН
Совет на Европа	договор	да	членки на Советот	репресија	Совет на Европа
Европска унија	директиви	да	членки на Европска	најмногу превенци	Европска комисија

			унија	ја	
Организација на американски држави	модели	не	членки на организа цијата	превенци ја и репресија	техничка помош
Комонвелт	модели	не	членки на Комонвелтот	превенци ја и репресија	техничка помош
Група Егмонт	модели	не	членки	репресија	техничка помош и соработка во истрагите
Интерпол	различни извори	не	најголем дел од земјите	репресија	соработка во истрагите

Извор Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Скопје, Академски печат, стр. 31

Во меѓународната регулатива посебно место имаат директивите на Европската Унија. Имено, кога се разгледува процесот на спречување перење пари посебно внимание треба да се посвети на внатрешниот пазар на Европската унија. Станува збор за едно доста комплексно прашање. Внатрешниот пазар се потпира врз т.н. четири слободи (слободно движење на работници, стоки, услуги и капитал) во рамките на земјите членки на Европската Унија. Исто така, во рамките на внатрешниот пазар се дефинирани и односите на овие земји со трети земји кои не се дел од ЕУ. Посебно е чувствителна областа на слободното движење на капиталот како една од претходно наведените четири слободи.

Слободното движење на капиталот претпоставува спроведување портфолио и директни инвестиции помеѓу одделни земји без никакви ограничувања. Исто така, во оваа рамка се предвидува слободно движење на паричните средства (депозитите) помеѓу различни финансиски институции кои

се наоѓаат на териториите на различни земји, како и изедначување на правата и обврските на резидентите и нерезидентите при нивното работење со финансиските институции. Слободното движење од капиталот што претпоставува укинување на низа рестриктивни мерки може да претставува рај за криминалните групи. Тие можат да ја злоупотребат горенаведената слобода и да ги максимизираат своите профити. Од тие причини, Европската Унија има донесено три директиви кои ги даваат основните правци и начела во борбата против перењето пари. Во таа насока, земјите членки на Европската Унија се должни да ги применуваат одредбите на Директивата 91/308/ЕЕЗ, каде што едно од барањата на оваа директива е јасно и недвосмислено криминализирање на активноста перење пари. Сите субјекти коишто се занимаваат со перење пари се криминалци и институциите на системот треба да ги третираат овие субјекти согласно со одредбите од соодветните закони (пред сè, Законот за спречување на перење пари и кривичниот закон).⁵²

Горенаведената директива (91/308/ЕЕЗ) посебно внимание посветува на кредитните и финансиските институции и нивната улога во борбата против перењето пари. Со оглед на тоа што фазите на пласман и прикривање од процесот на перење пари најчесто се одвиваат преку системот на финансиски институции, оваа Директива дава насоки за следните прашања:

- идентификација на клиентите;
- чување на нивните досиеја;
- сомнителни трансакции;
- соработка со надлежните органи одговорни за борба против перењето пари (доставување извештаи);
- воспоставување адекватни системи на внатрешна контрола;
- обука на вработените во финансиските институции.

Оваа Директива со право посветува најголемо внимание на идентификацијата на клиентите. Таа се врши при првиот контакт на клиентот со финансиската институција. Финансиската институција е должна да го идентификува клиентот кога сака да отвори сметка или штедна книшка или да

⁵² Directive of the Council of the European Community 91/308/EEC

изнајми сеф. Идентификација на клиентот мора да се изврши и во случај кога истиот врши поединечна или неколку поврзани трансакции чиј износ надминува 15.000 евра. Што се однесува на активностите во сферата на осигурувањето, идентификација треба да се изврши секогаш кога износот на поединечната премија која треба да се плати во која било дадена година надминува 1.000 евра. Кредитните и финансиските институции се должни да извршат идентификација на клиентот секогаш кога постои сомневање за перење пари, без оглед на износот на депозитот или трансакцијата.

Со Директивата (2001/97/EЗ)⁵³, пак, ги регулира финансиските институции и истата ги опфаќа и менувачниците, давателите на услуги брз трансфер на пари, осигурителните компании и инвестициските фондови. Со оваа Директива се наведуваат и субјектите кои се должни да ги применуваат обврските коишто произлегуваат од нејзините одредби. Тие субјекти се: кредитните институции, финансиските институции, ревизорите, надворешните сметководители, даночните советници, агентите за недвижности, нотарите, дилерите, аукционерите и казината.

Што се однесува на идентификацијата на клиентите, Директивата 2001/97/EЗ предвидува дека институциите и лицата кои се предмет на оваа Директива (во Директивата од 1991 година овие субјекти се нарекуваа кредитни и финансиски институции) не се предмет на условите за идентификација во случаи кога клиентот е кредитна или финансиска институција опфатена со оваа Директива. Во делот за соработката на субјектите опфатени со оваа Директива со останатите државни органи се пропишани формите на соработка на нотарите, ревизорите и даночните советници со органите задолжени за борба со перењето пари. Земјите членки на ЕУ се должни во својата регулатива да внесат одредби според кои институциите и лицата коишто се предмет на оваа Директива се воздржуваат од извршување на трансакции за кои знаат или се сомневаат дека се поврзани со перење пари, сè додека не добијат согласност од надлежните државни органи. Во делот на супервизорската функција, со оваа Директива е предвидено дека освен

⁵³ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.35

кредитните и финансиските институции, така и берзите, девизните пазари и пазарите на финансиски деривативи се предмет на контрола во функција на борбата против перењето пари. Со Директивата од 2001 година се извршија одредени измени на Директивата од 1991 година. Но, набрзо потоа стана јасно дека постои реална потреба од донесување на комплетно нова директива која ќе биде во чекор со современите трендови во сферата на перењето пари.

Третата директива на Европскиот парламент и Советот на Европската Унија е донесена на 26.10.2005 година односно таа е Директива (2005/60/EЗ) која представува голем чекор напред во борбата против перењето пари. Особено е значајно тоа што му се придаде големо значење на испитувањето на бонитетот на клиентот од страна на финансиските институции (customer due dilligence), што не беше случај со претходните две директиви.

Директивата 2005/60/EЗ треба да овозможи регулатива и превенција во насока на:⁵⁴

- ✓ појавата на перење пари претставува сериозна опасност за стабилноста и репутацијата на финансискиот сектор;
- ✓ субјектите кои вршат перење пари можат да го злоупотребат слободното движење на капиталот, кој претставува една од основните карактеристики на слободниот европски пазар;
- ✓ перењето пари претставува глобален проблем, затоа и мерките за неговото сузбивање мора да бидат преземени на меѓународно ниво и со висок степен на координација на националните законодавства и институциите на различните системи;
- ✓ потребата од проширување на дефиницијата за организираниот криминал;
- ✓ ефикасните програми за спречување перење пари кај финансиските институции ги натераа криминалните групи да бараат алтернативни методи, пред сè во доменот на животното осигурување и сферата на услугите;

⁵⁴ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.37

- ✓ потреба од поголема контрола врз трговците со производи коишто се ризични сами по себе кога е во прашање перењето пари;
- ✓ потреба од посветување внимание на односите помеѓу адвокатите и нивните клиенти и регулирање на прашањето на деловната тајна којашто произлегува од тие односи;
- ✓ различниот степен на ризик од перење пари во одделни случаи ја дефинира потребата од упростено или зајакнато спроведување на политиката на познавање на комитентот;
- ✓ посебно следење на воспоставените односи со политички изложените лица;
- ✓ овозможување на клиентот да се идентификува пред финансиската институција со помош на идентификацијата која претходно ја направил кај друга финансиска институција;
- ✓ обврска за известување за сомнителните трансакции, која во одредени случаи утврдени со оваа Директива, може да биде занемарена;
- ✓ вработените во финансиските институции кои вршат пријавување до надлежните државни органи мора да бидат заштитени од закани и непријателски активности од трети лица;
- ✓ постоење соодветни информативни системи кои лесно и брзо ќе и овозможат на финансиската институција да добие информации дали има воспоставено деловни односи со одреден субјект или не - воведување на соодветни казнени одредби во националните законодавства со цел да се сузбие појавата на перење пари итн.

Во однос, пак, на конвенциите на организацијата на Обединетите нации - ООН може да се истакне дека и тие играат голема улога во меѓународната регулатива на оваа појава. Имено, ООН како најголема светска организација таа е активно вклучена во борбата против организираниот криминал, а со тоа и во борбата со феноменот наречен перење пари. Оваа меѓународна организација има донесено повеќе конвенции на овој план, а најзначајни се Виенската конвенција и Конвенцијата од Палермо.

Виенската конвенција, чиј целосен назив гласи Конвенција на Обединетите нации против незаконскиот промет со опојни дроги и психотропни супстанции е

усвоена од страна на ООН на 19.12.1988 година. Оваа Конвенција за првпат го постави проблемот со перењето на приносите од трговијата со дрога. Виенската конвенција е донесена од следниве причини:

- ✓ големината и растечкиот тренд на незаконското производство, побарувачка и промет на опојни дроги и психотропни супстанции;
- ✓ незаконскиот промет донесува голема финансиска добивка и богатство кое на транснационалните организации на криминалци им овозможува да влезат во структурата на власта, легитимниот деловен и финансиски свет и општеството на сите нивоа и да ги расипуваат и корумпираат;
- ✓ лицата што се занимаваат со незаконски промет треба да бидат лишени од добивката остварена со нивната криминална дејност, а со тоа да се отстрани и мотивацијата за вршење на таа дејност;
- ✓ искоренувањето на незаконитиот промет е колективна одговорност на сите држави и за таа цел е неопходна координирана акција во рамките на меѓународната соработка;
- ✓ значењето на јакнењето и зголемувањето на ефикасните законски средства за меѓународна соработка во областа на кривичното право врз спречувањето на меѓународните криминални активности на незаконски промет.

Виенската конвенција се однесува на репресивниот сегмент од процесот на спречување на перењето пари. Таа дава широко дефинирање и опис на нелегалните активности поврзани со трговијата со дрога и јасно ја наметнува потребата од криминализирање и санкционирање на тие активности. Со оглед на тоа што трговијата со дрога е проблем од меѓународни размери, Виенската конвенција дава насоки за јурисдикцијата на различните правни системи кои имаат ингеренции при гонењето на конкретни случаи на трговија со опојни дроги и психотропни супстанции. Многу битен момент регулиран со горенаведената конвенција е конфискацијата на приносите стекнати на предметите употребени во трговијата со дрога.⁵⁵

⁵⁵Тасева, С (2003) „Перење на пари ", Скопје, стр. 55

Слично како и Виенската конвенција, така и Конвенцијата од Палермо се занимава со прашањата на конфискација и екстрадиција. Во делот на конфискацијата посебни одредби се посветени на меѓународната соработка, располагањето со конфискуваниот имот и правната надлежност. Исто така, оваа Конвенција посветува големо внимание и на заемната правна помош. Значајна улога имаат и одредбите што се однесуваат на кривичната постапка, односно на можноста за водење споени истраги и трансфер на кривичната постапка.

Она што Конвенцијата од Палермо ја прави прв сеопфатен меѓународен документ од ваков вид се и посебните одредби што се однесуваат на заштитата на сведоците. Овие одредби се однесуваат на жртвите на казнивите дела, како и на лицата коишто учествувале во активностите на организираните криминални групи.⁵⁶ Дел од оваа Конвенција е посветен и на полициската соработка помеѓу одделните земји, како и на обуката и техничката помош за полицискиот персонал. Со Конвенцијата од Палермо им се препорачува на земјите членки на ООН, во согласност со фундаменталните принципи на нивното национално право, да ги намалат можностите организираните криминални групи во иднина да учествуваат на легални пазари со приноси од криминал, преку соодветни правни, административни и други мерки.

Доста значајна институција во рамките на меѓународната регулатива се и препораките од ФАТФ. Имено, ФАТФ (Financial Action Task Force - FATF) е организација која се создала од страна на седумте најразвиени земји Г-7 на Самитот во јуни 1989 г. Оваа Оперативна група против финансиските дејствија на перење пари се создала како резултат на фактот што перењето пари зеде таков замав што почна да претставува сериозна закана за финансиските системи низ целиот свет. ФАТФ не е постојана меѓународна организација, ниту тело кое усвојува правно обврзувачки конвенции, туку ад хок групирање на влади и други субјекти околу една единствена, но сложена точка: развивање и следење на конвергентни и сеопфатни стратегии на борба против перењето пари, засновани врз меѓународна соработка, при што истовремено се

⁵⁶ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр.42

уважуваат барањата за јакнење на ефикасноста на финансискиот систем и барањата за слобода на вршење на легалните финансиски трансакции.⁵⁷

Денес ФАТФ се состои од претставници на 31 земја и две меѓународни организации: Европската Унија и Заливскиот кооперативен совет. Основна цел на делувањето на ФАТФ е развој и промовирање на соодветни политики за борба со перењето пари. Основа за постигнување на оваа цел претставува процесот на имплементирање на препораки кои се објавени во извештајот на ФАТФ. Овие препораки треба да овозможат:⁵⁸

- усовршување на националните системи за борба против перењето пари во согласност со Виенската конвенција. Тоа значи дека е потребно да се изврши криминализирање на перењето пари во сите негови аспекти, дури и кога криминалните активности не се поврзани со трговијата со дрога, како и воспоставување ефикасни процедури за конфискација.
- Зајакнување на улогата на финансискиот систем во поширока смисла, односно зајакнување на улогата на банките и небанкарските финансиски институции. Препораките на ФАТФ заедно со Базелските принципи треба да овозможат креирање процедури во финансиските институции во поглед на идентификацијата на комитентите, откривањето на неоправданите и сомнителни трансакции, како и развојот на безбедни и модерни механизми на извршување на трансакциите.
- Зајакнување на меѓународната соработка, и тоа на административно и судско ниво. Соработката на административно ниво се одвива преку размена на информации за меѓународните парични текови. Соработката на судско ниво се одвива преку поттикнување и развој на заедничко делување во процесите на истрага, конфискација и екстрадиција.

⁵⁷ Дирекција за спречување на перење на пари (2014) „Стратегија за управување со перење на пари“, Скопје, стр.212

⁵⁸ Трајкоски, Г. (2011) Спречување на перење на пари кај финансиски институции, Академски печат, Скопје, стр. 45

7. НАСОКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО ИДНИНА

Создавањето на механизми за спречување на перењето пари е предизвик со кој се соочува и Република Македонија. Во насока на дефинирање на состојбата и препораките во оваа област, во овај труд е направено и анонимно интервју на повеќе лица кои се директно или индиректно вклучени во процесот на спречување на перење пари. Со оваа интервју се опфатени прашања кои ќе дадат слика за грижата на Република Македонија во регулирањето на процесот на спречување на перење на пари:

1. Колку се применуваат законските регулативи за спречување на перењето пари?
2. Дали законските регулативи се доволни за поставување на меѓународните стандарди?
3. Која е улогата на менаџментот на банките во борбата против перењето пари?
4. Која е улогата на регулативата и контролните органи?
5. Која е улогата на лицето задолжено за следење на усогласеноста со прописите?

Според актуелните законски рамки, направена е добра рамка за создавање на механизам за спречување на перење на пари. Тука посебен акцент се става на Европските директиви, како и на препораките од ФАТФ (Financial Action Task Force) во насока на создавање на единствен глобален механизам за соочување со новите предизвици.

Посебен акцент се става и на банките, бидејќи тие претставуваат основна институција преку која најчесто се врши перење на пари, а со примена на новите технологии (компјутерите и интернетот) откривањето на „валканите пари“ е тешко возможно. Менаџментот на банките му придава се поголемо значење на борбата против перењето на пари. Тоа се должи на националната и меѓународната регулатива во оваа сфера која поставува нови задачи и обврски за менаџментот. Имено, со зголемувањето на бројот и видовите на финансиските производи и услуги, како и појавата на нови ризици од изложеност на перењето пари, оваа проблематика сè почесто е предмет на интерес на раководството на банките. Големото значење што му го придаваат

регулаторните и контролните органи на управувањето со банките, и како резултат на тоа зголемувањето на одговорноста на менаџментот на банките, доведе до посветување поголемо внимание на следењето и тестирањето на системите за спречување на перењето пари и нивната контрола. Клучот за успешно следење и тестирање на системите лежи во активната улога на менаџментот на банките, како и функционирањето на повратната врска (feedback) за потребата од подобрување и усовршување на постојните системи.

Што се однесува на улогата на регулативата и контролните органи потребно е да се потенцира нивната заложба за поголема примена на пристапот на борба против перењето пари од аспект на ризиците, како и сè повеќе да се посвети поголемо внимание на соработката помеѓу деловните банки и нивните контролни органи.

Човечките и материјалните ресурси мора да бидат поставени, односно организирани на начин што ќе ѝ овозможи на финансиската институција спроведување на сите активности поврзани со деловните односи со комитентите. Во таа насока мора да се потенцира и фактот што финансиската институција мора да одлучи кои трансакции или комитенти носат најголем ризик и мора да се изврши оптимализација на времето потребно за спроведување истраги.

И покрај постоењето на меѓународни директиви, норми и стандарди, сепак националните законодавства треба да ја третираат проблематиката на перење пари согласно со нејзините потреби.

Исто така, мора да се потенцира и сè поголемата примена на технологијата во насока на откривањето на сомнителните трансакции, односно да се инсталира софтвер за спречување перење пари на национално ниво што ќе овозможи ефикасна борба против перачите на пари. Имено, овие криминални субјекти знаат дека можат да бидат откриени додека го вршат перењето пари и настојуваат да ги прикријат своите активности. Но, одредени карактеристики на перењето пари не можат да бидат прикриени со едноставна промена на фреквенцијата, износот или видот на трансакцијата. Онаа технологија која овозможува посеопфатна анализа на ризиците од перење пари ќе придонесе за избегнување на скапите истраги на легитимните трансакции.

Исто така, се очекува да се зголеми значење да Управата за финансиско разузнавање и внатрешните ревизори. Тука посебно се истакнува улогата на органот задолжен за обработка и анализа на извештаите за извршени готовински, поврзани и сомнителни трансакции, со што ќе се овозможи директно пласирање на информациите од финансиските институции до правосудните органи, што ќе доведе до забрзување на процедурите и поголема ефикасност во функционирањето на регулаторните органи.

ЗАКЛУЧОК

Глобализацијата на светската економија ја потенцира улогата на институциите за спречување на перење на пари. Имено, се доаѓа до заклучок дека сложената организација на економиите во услови на пазарен систем, како и поврзувањето на националните економии бараат поголемо знаење, будност и соработка во насока на намалување на можноста за искористување на слабостите на финансискиот систем и внесување на нелегално стекнати пари. Карактеристично е да се напомене дека и земјите во развој и развиените земји се соочуваат со проблемот на нелегални активности, даночно затајување, измами со перење на пари и поради тоа потребно е да се преземаат соодветни активности, со цел зајакнување на сите надлежни институции инволвирани во спречување и откривање на финансискиот криминал. Од тие причини, регулаторните и финансиските институции мора да преземат соодветни мерки и активности во функција на заштита на системот од перење пари. Битно е да се напомене дека последиците предизвикани од перење пари влијаат и на макроекономски и микроекономски план, каде што постои и каузална врска. Имено, доколку перењето пари потекнува од макроекономско ниво тоа понатаму може да се прелее и на микро ниво, а краен ефект е клаузална поврзаност која понатаму се рефлектира во стагнација и пад на сите сегменти на економијата од макро на микро ниво.

Негативното влијание на перењето на пари во економијата особено доаѓа до израз и се зголемува и во време на транзицијата, приватизацијата и други промени, каде што се врши промена на сопственоста на капиталот, реструктурирање на раководната структура, стечај и ликвидација. Иако влијанието на негативните економски ефекти на перењето пари тешко може да се измери, јасно е дека таквите активности штетно влијаат на развојот на националната економија, пред сè на економскиот раст, намалената економска продуктивност во реалниот сектор, поттикнување на криминал, корупцијата и сл.

Карактеристично е да се напомене дека основна цел на перењето на пари е генерирање профит, кој понатаму може да се искористи за најразлични

нелегални активности. Имено, криминалците настојуваат по пат на перење пари да го прикријат вистинското потекло на своите средства и да им дадат легитимитет. Притоа перењето пари има големо значење за криминалните групи, затоа што им овозможува уживање во остварениот профит без каков било страв за евентуални консеквенции. Недозволената трговија со оружје, дрога, бело робје и сл. може да генерира огромни суми на пари, а во поново време и компјутерскиот криминал може да доведат до генерирање на голем профити кој треба да бидат легализирани преку перење пари.

Перењето пари се појавува во повеќето земји во светот, но особено во оние со комплексни финансиски системи, земји со недоволна, неефикасна инфраструктура подложна на корупција. Фактот што комплексните интернационални финансиски трансакции можат да бидат злоупотребени за целите на перење пари или финансирање на тероризам, одделните фази од процесот на чистење на валканите пари најчесто се појавуваат во различни земји.

Во природата на феноменот перење пари е да биде покриен со превезот на тајноста, што претставува пречка за вршење на какви било статистички анализи за обемот на овие проблеми. Фактот што овие активности се вршат на глобално ниво и во светски рамки го отежнува продуцирањето на проценките и статистичките податоци. Криминалците кои ги вршат овие активности ги користат системите на различни земји за да ги прикријат нелегално стекнатите приходи, користејќи ги како предност разликите на режимите против перење пари кои постојат помеѓу различните земји. Оттука, точни проценки за обемот на перењето пари во глобални рамки не се можни.

Во таа насока, со оглед на тоа што светското искуство покажува дека најподложни на ризиците од злоупотреба за целите на перење пари и финансирање на тероризмот се финансиските институции, покрај измени и дополнување на домашното законодавство кое го регулира финансискиот систем и негово усогласување со меѓународната регулатива која се однесува на превенција од перење пари и финансирање на тероризмот, потребно е да се преземат активности од страна на секоја финансиска институција со цел формирање на посебен оддел за следење на примената на прописите за

спречување на перење пари од страна на финансиската институција. Посебни активности се преземат во насока на обезбедување на целосна имплементација на препораките на меѓународните институции каде што е потребно да се изготват посебни процедури при случаите на примена на новите или технологиите во развој (пр.електронско банкарство и сл. кога клиентот не е присутен за целите на идентификацијата), при плаќањата преку алтернативните системи за дознаки задолжително ќе треба да се идентификува испраќачот на парите, да се спроведува потребната анализа и да се следат сомнителните трансфери на средства кои не ги содржат сите потребни информации за испраќачот и сл.

Проблемот на перењето на пари претставува предмет на интерес и истражување на голем број меѓународни и национални институции и организации, како и на голем број експерти од теоријата и практиката. Во минатото, терминот „перење на пари“ се однесуваше само на финансиските трансакции кои се поврзани со организираниот криминал, но денес перењето пари ги вклучува сите финансиски трансакции кои генерираат одреден профит како резултат на одредена нелегална активност.

Перењето пари уште повеќе доаѓа до израз бидејќи сè повеќе се користат софистицираните техники кои можат да вклучат повеќе различни типови на финансиски институции, како и други ентитети, како што се финансиски советници, обезбедувачите на услуги на посредништво и сл. кои не мора да бидат територијално блиски за да го извршат овој вид на криминал. Имено, субјектите кои се занимаваат со перење на пари бараат географски подрачја, каде што ризикот од нивно откривање е најмал, поради неефикасните програми и мерки за спречување на перење на пари. Со оглед на тоа што целта на овие субјекти е да ги легализираат стекнатите финансиски средства, обично истите се насочени во земји со стабилни финансиски системи.

Нарушувањето на функционирањето на финансискиот сектор го разорува интегритетот на економскиот и финансискиот систем, го загрозува приватниот сектор, ја намалува пазарната конкуренција, го намалува ефектот на приватизација и ги намалува директните странски инвестиции. Перењето

пари е суштински поврзано со сите други криминални активности. Имено, перење пари е последица на претходно сторено кривично дело и претставува појдовната точка за идните криминални активности. Перењето пари не ги продолжува само криминалната активности, туку овозможува полесен и побрз продор на криминалот и корупцијата во националната економијата, што е против одржливиот економски развој, кој е цел на секоја држава. Со еден збор, перењето пари доведе до криминализација на општеството. Перењето пари помага криминалните активности да станат многу рентабилни за криминалците, до степен до кој државата се дефинира како рај за перење пари. Овој атрибут ја има државата доколку има лоша политика за спречување и борба против перењето пари, многу или некој вид на финансиски институции кои не се опфатени со политиката против перењето пари, селективно и ниско спроведувањето на политиките за перење пари, неефикасни казнување, како и вклучување ограничен број на дела перење пари.

Перење пари, исто така, може да влијае на значително намалување на увозот и извозот на една национална економија. Тоа е резултат на фактот што перачите на пари имаат тенденција да земат учество (често во увоз) на луксузни производи. Како резултат на тоа, се појавува проблем во вкупната маса на реципрочните плаќања. Увозот на луксузни производи не ја стимулира домашната економија и вработувањето, но може да ги ослабне домашните цени со намалување на профитабилноста на домашните претпријатија. Ова е особено случај во земјите во развој. Исто така, се доаѓа до заклучок дека перењето на пари влијае на увозот и извозот во поглед на цената. Исто така важно е да се напомене дека одредени фази на трансакциите на перење пари се во неформалниот сектор на економијата, при што таквите трансакции не се се појавуваат во официјалната монетарна и финансиска статистика. Карактеристично е да се напомене дека перачите на пари, нивните можности за инвестирање не ги прават на вообичаените економски разгледувања, туку примарно се мотивирани од друг фактор, како што е одбегнувањето да биде откриен. Така, движење на капиталот кој е поврзан со перењето пари често не е анализиран од економска гледна точка, а како резултат на тоа, креаторите на политиката може да направат погрешни политички проценки врз основа на

необичено движење на капиталот. Исто така, перењето пари може да ги промени економските факти поради тешкотијата да се измери точен обем и импликации на оваа појава. Кога перењето пари ќе заземе значајни размери, важно е креаторите на економската политиката да направат точна проценка на овие активности за да не се направи погрешна политика. Поаѓајќи од тоа со право може да се напомене дека од суштествено значење на една национална економија е во секоја мера да презема активности кои ќе ја намалат оваа нелегална појава.

Спречувањето на перење пари има значајно влијание и врз целокупното управување со институциите и во Република Македонија, која се карактеризира како земја во развој. Иако, постои висока свест за потребата од борба со овој вид криминал, сепак Република Македонија мора да вложи уште многу напори за да создаде систем кој ќе го спречи перењето пари преку нејзините институции. Може да се напомене дека речиси две децении во кривката пазарна економија на Република Македонија се прават обиди да се намалат и ограничат средствата остварени од криминални активности или од финансиски трансакции каде што не се знае потеклото на пари и другите форми на капитал. Со оглед на тоа што перењето пари е една „жива материја“, односно процес кој постојано се развива и бара нови форми на манифестација, потребно е да се дефинираат одредени насоки и препораки за применување на процесот на спречување на перење пари кои Република Македонија ќе ги преземе во иднина. Имено, со законските акти кои ги има донесено има дизајнирано широка рамка за регулирање на овај тип на криминал, каде што врз основа на спогодби, договор или друг механизам за меѓусебна правна помош или размена на информации со другите држави ќе овозможи намалување односно спречување на влегување на нелегални пари. Во таа насока Република Македонија ги презема сите потребни мерки за да го усогласи своето законодавство со меѓународните прописи и директивни на Европска Унија, иако не е члена на истата.

Република Македонија има значителен напредок во областа на антикорупцијата, но сепак таа останува ограничена во сензитивните области како што е перењето пари. Имено, граѓанската контрола над работата на

јавните власти во областа на корупцијата и организираниот криминал е тешка поради недостатокот на достапни информации и воспоставени механизми за соработка помеѓу државните институции и граѓанското општество.

Усвојување и имплементација на антикорупциските механизми за следење, треба да се спроведуваат од национална или регионална мрежа на граѓанското општество и треба да се независни од директно финансирање на централната власт. Тие треба да служат како средство за отворање на податоците собрани од администрацијата и пристапот на јавноста до информации. Овој механизам треба да ја оценува ефикасноста на законодавството, мерките и нивното спроведување.

При подобрувањето на контролните системи на транспарентност и отчетност на локално и национално ниво битно е да се нагласи дека државните, јавните и приватните институции треба да развијат и усвојат ефикасен систем за следење и контролирање, систем за контрола и рамнотежа со цел да ги потисне опасностите од корупција и организиран криминал. Во тој контекст потребно е да се напомене дека подобрувањето и практичното спроведување на системот за контрола ќе ја намали административната и бирократската корупција кој е клучен ризик за систематски напредок и развој на земјата, поткопување на економскиот прогрес и можностите за приватниот сектор.

Институционалниот механизам за следење на државните и јавните институции треба да го зголеми внатрешното разбирање и редовно следење на корупцискиот притисок. Внатрешните истражувања може да се дизајнираат и периодично да се спроведуваат за подобро да се разбере заканата од корупција. Тоа може да се направи низ институциите (царина, полиција, јавна администрација и судство). Исто така, за борба против перењето пари потребно е да се развијат механизми за зголемена соработка помеѓу единиците за борба против корупција и организиран криминал, особено полициските тела за борба против корупцијата, од една страна, и истражните организирани за криминал, од друга страна. Потребно е практикување на периодични средби и размена на извештаи и податоци помеѓу сите антикорупциски тела и надзорни одели во релевантни јавни институции, вклучително и на регионално ниво.

Воведувањето на процена од закани во државните, јавните и приватните институции е исто така значајна превентивна мерка која има задача за процена на ризикот. Тоа е ефикасна алатка за насочување на техничката помош за борба против организираниот криминал.

Потребно е зголемување и на контролните механизми на банкарскиот систем, бидејќи недоволната контрола на банките и недостатокот на мерки за борба против перењето пари се чести причини за перење пари во државата. Исто така, банките се најмногу ранливи на перење пари и криминални активности кога незаконските деловни дејствија (трансфер на пари) на организираниите криминални групи ја користат корупцијата и во приватниот сектор. Кога станува збор за зајакнување на интегритетот во приватниот сектор битно е да се нагласи дека приватниот сектор во Македонија треба да развие механизам за зголемување на внатрешната контрола во рамки на компаниите. Потребно е да се зајакне и надзорот на јавно-приватното партнерство низ целиот процес, од наддавање до имплементација. Соработката помеѓу полицијата и приватниот сектор може да биде успешна алатка за борба против корупцијата и организираниот криминал, особено во однос на борбата против економскиот криминал. Обуката за борба против економскиот криминал за полицијата е, исто така, корисна алатка за насочување на помошта во справувањето на корупцијата и организираниот криминал.

И на крај, како општ заклучок може да се напомене дека на проблемот за перење пари треба да му се пристапи како на комплексен феномен, кој ја загрозува светската економија. Иако е тешко да се контролира оваа појава, пред сè во земји како што е Република Македонија, сепак со донесувањето на повеќе законски регулативи таа е на добар пат за создавање на законска функционална рамка согласно со меѓународните стандарди. Оваа законска регулатива треба да и овозможи создавање на активни мерки со кои ќе се подобри системот за спречување на перење пари и ќе се овозможи јакнење на финансискиот систем и контролата над финансиските трансакции кои се одвиваат на нејзина територија.

KORISTENA LITERATURA (REFERENCES)

1. Acin Sigulinski, S. (2002), Menadžment u međunarodnoj trgovini, Novi Sad
2. Baldwin Fletcher,(2000) "Money laundering, asset forfeiture and international financial crime", Fletcher Baldwin, Boston
3. Birks, P. (2000), Laundering and tracing, Oxford, Clarendon Press, New York, Oxford University.
4. Blunden, B. (2001), The Money Launderers: How They Do it and How to Catch Them at It, Chalford: Management Books.
5. Bošković, G. (2005),: Pranje novca, Beograd: Beosing.
6. Bošković, M. (2009), "Pranje novca kao kriminološki i krivično-pravni problem", Novi Sad
7. Bošković, M. (2009), Organizovani kriminalitet: karakteristike i pojavni oblici, Novi Sad
8. Bolta, D. (2007). Uloga Ureda za sprječavanje pranja novca u sustavu sprječavanja pranja novca. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 14 (2), 801-806.
9. Biluš M., Dominiković N., Dremel N., Masnjak B., Šakić T., Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma, RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge, Zagreb, 2012
10. Brlić.J., Maroš.B., Pezer Blečić. S., Propisane obveze u sustavu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma, TEB poslovno savjerevanje, Zagreb, 2012.
11. Bosanac.N., Organizirani kriminalitet s posebnim osvrtom na pojmovno određivanje, pojavnost i normativno reguliranje pranja novca, Hrvatska pravna revija, 2010
12. Bartlett, L. B., (2002) The Negative Effects of Money Laundering on Economic, Development International Economics Group, Dewey Ballantine LLP For The Asian Development Bank Regional Technical Assistance Project No.5967 The Asian and Pacific Region.
13. Baker, R. W., (1999) The Biggest Loophole in the Free-Market System, Washington Quarterly vol. 22, No. 4.
14. Begović, B., (2007) Ekonomska analiza korupcije, Centar za liberalnodemokratske studije Beograd.

15. Bell, R.E., (2002) An introductory whos who for money laundering investigators, Journal of Money Laundering Control, London, Spring, vol.5.
16. Bilać, A., (1994) Pranje novca, Pravnik, Zagreb, broj 1-2/1994.
17. Basel committee on banking supervision: "Customer due diligence for banks"
18. Cindori.S., (2010). Sustav sprječavanja pranja novca. Zagreb: Pravni fakultet
19. Dowel, J., Novis, G. (2001) The consequences of money laundering and financial crime, Money Laundering-Economic Perspectives- Program Analyst, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State, Volume 6, Number 2.
20. Dremel, N. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb
21. Ehrenfeld, R. (1992), Evil Money: Encounters Along the Money Trail, New York: Harper Collins Publishers.
22. Ефремова, В., Цветанов В, (2008)“Стратегија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам”, Скопје
23. Ivanov, M., Maroši, V. (2014). Bankarstvo i osiguranje; Alka Script, Zagreb
24. Golden, W. T., Skalak, L. S., Clayton, M. M. (2005). A guide to forensic accounting investigation. John Wiley and sons.
25. Galbrejt, Dž. K. (2000), Novac: odakle je došao, gde je otišao, Beograd.
26. Hubbard, R, (2004) "Money laundering and proceeds of crime", Canada,
27. Harmon, C. C. (2002). Terorizam danas. Zagreb: Golden marketing.
28. Heršak, G. B. (2000). Borba protiv organiziranog kriminala i pranja novca. Policija i sigurnost. 4 (3), 168-178.
29. Jean - Francois Thony (2000) "Money laundering and terrorism financing: an overview", report to the United Nations General Assembly
30. Jelenski, M. (1991). Pranje novca – suvremeni svjetski trend. Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutarnjih poslova. 39 (3), 216-219.
31. Kramarić, I. (2000). O pravnim aspektima pranja novca. Odvjetnik: glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore. 69 (3/4), 109-120.

32. Kregar, J., Sekulić, D., Šporer, Ž. (2010). Korupcija i povjerenje. Zagreb: Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna tiskara d.o.o.
33. Klasens, R., (2006) Sprečavanje pranja novca, Udruženje banaka Srbije, Beograd.
34. Kuljača, R. (2007) Pranje novca kao oblik prikrivanja nezaonito stečenih prihoda, NBP, Kriminalističko policijska akademija, Beograd.
35. Камбовски, В., Наумовски, П. (2002) „Корупцијата - најголемо општествено зло и закана за правната држава“, Скопје
36. Медингер Џ.,(2009) „Перење париц- водич за кривични иследници“, Скопје
37. Madžar, Lj.(2000)„Politički i ekonomski koreni korupcije“, Beograd, 2000
38. Masnjak.B.,Kaselj,Ž.(2000). Mjere i radnje za spriječavanje pranja novca. Računovodstvo i financije 44/2
39. Masnjak.B.(2008) Sprječavanje pranja novca : zakon - s komentarom : pravilnik - s komentarom : konvencija, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb
40. Maros, I. (2001). Mjesto i uloga Ureda za spriječavanje pranja novca. Računovodstvo i financije. 47 (5), 66-68. 59
41. Masnjak, B. (2000). Metode i tehnike pranja novca. Računovodstvo i financije. 46 (10), 46-52.
42. Masnjak, B. (2000). Obilježja pranja novca. Računovodstvo, revizija i financije. 10 (10); 68-71, 173.
43. Milovanović, M. (2004). Pranje novca i oduzimanje imovine stečene kriminalom: Pravne kontroverze. Neobjavljeni seminarski rad. Centar za menadžment u Beogradu.
44. Proviti, (2005)“Guide to U.S. anti-money laundering requirements“, Washington
45. Popović, M (2003)„Ekonomska analiza korupcije“, Beograd
46. Pezer Blečić, S. (2008). Obveze računovođa, revizora i poreznih savjetnika u spriječavanju pranja novca. Zagreb:Hrvatska zajednica računovođa i računovodstvenih djelatnika
47. Proklin,P.,Hadrović,B.,Proklin,M. (2008). Računovodstvo i gospodarska analiza u teoriji i praksi. Osijek:Ekonomski fakultet

48. Pedić, Ž. (2010). Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprečavanja pranja novca. Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka.
49. Pivac, S., Rozga, A. (2006). Statistika za sociološka istraživanja. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Biblioteka Suvremena nastava.
50. Rose–Ackerman, S.(2000) “Lessons from Italy for Latin America“, Journal of Public and International Affairs,
51. Stajić, Lj., Jovašević, D., (2003) Bezbednosni i pravni aspekti pranja novca, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2003.
52. Schneider, F., (2008) Money laundering and financial means of organised crime: some preliminary empirical findings, Global Business and Economics Review - Vol. 10, No.3
53. Šimundić, S. (2002). Fenomenologija pranja novca i sustav mjera za oduzimanje protuupravno stečene koristi. Zbornik radova Pravnog fakulteta Split. 39 (3-4), 317-331.
54. Schroeder, R. W., (2001), Money laundering: A global threat and the internacional communitys response, FBI Law Enforcement Bulletin, vol.70, Washington.
55. Tunnell, K. D., (1993) The Business of Crime: A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy, Criminal Justice Review, 18(2).
56. Trlek, M., Filjak T., Zelić A. (2002). Psihologija terorizma. Zagreb
57. Тасева С. (2003), „Перење пари“, Скопје
58. Трајковски, Г. (2011) „Спечување на перење пари кај финансиските институции“, Скопје
59. Teofilović, N., Jelačić, M. (2006) „, Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd
60. Đokić, Z. i Šćekić A., (2004) „Korupcija kao teški oblik kriminala“, Zbornik radova XVI seminara prava „Teški oblici kriminala“, Budva
61. Vesić, D.(2004), „Proces privatizacije i nivo korupcije“, Beograd
62. Vuković, S.(2003), Korupcija i vladavina prava, , Beograd
63. Unger, B., (2007) The Scale and Impacts of Money Laundering, Cheltenham, UKNorthampton, Ma, USA.

Законски прописи

- Дирекција за спречување на перење пари (2014) „Стратегија за управување со перење на пари“, Скопје
- НБРМ (2014) „Програма за спречување на пари и финансирање на тероризам“, Скопје
- Министерство за финансии - Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Република Македонија (2010), „Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од страна на субјектите“, Скопје
- Министерство за финансии - Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Република Македонија (2006) „Прирачник за спречување на перење пари и финансирање тероризам“, Скопје
- Закон за спречување на перење пари („Службен весник на Р. Македонија“, бр.70/01)
- Закон за банки („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13 и 15/15) Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам („Службен весник на Република Македонија“ број 04/08, 57/10, 35/11, 44/2012 и 43/14)
- Кривичен законик („Службен весник на РМ“, 37/96)
- Закон за вршење на услуги брз трансфер на пари („Службен весник на РМ“, 77/03)
- Закон на Народна банка на Република Македонија („Службен весник на РМ“, 158/10)
- Закон за девизно работење („Службен весник на РМ“, 34/01)
- Правилник за формата, содржината и начинот на издавање, одземање и користење на службената легитимација на вработените во Управата за финансиско разузнавање („Сл.весник на Република Македонија“ бр. 142/2010)

Веб-страници

- Bagović, K. (2012). Mjere sprječavanja pranja novca prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma i Općim smjernicama [Online]. Zagreb: IUSInfo. Dostapno na: <http://www.iusinfo.hr/DailyContent/Topical.aspx?id=13294> [пристапено: 8.9.2015]
- Bejaković, P. (2009). O pranju novca [Online]. Dubrovnik: Effect d.o.o. Dostapno na: http://www.effectdubrovnik.com/index.php?option=com_content&view=article&id=163:o-pranjanovca&catid=46:ekonomija&Itemid=101 [пристапено: 7.9.2015]
- “The Former Yugoslav Republic of Macedonia”-Progress report, Moneyval, 2009, достапно на [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/progress%20reports/MONEYVAL\(2009\)33-ProgRep-MKD_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/progress%20reports/MONEYVAL(2009)33-ProgRep-MKD_en.pdf) [пристапено: 10.9.2015]
- Управа за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам во Република Македонија, достапно на: <http://www.usppft.gov.mk/>
- Народна банка на Република Македонија www.nbrm.gov.mk
- UNDS (2013) Бизнис, корупција и криминал во Република Македонија: Влијанието на поткупот и другите форми на криминал врз приватните фирми, Државен завод за статистика, достапно на: <http://www.stat.gov.mk/Dokumenti/MK.pdf> [пристапено: 12.2.2016]